

IRIS

1/25

ročník 23 | číslo 1 | zima – jaro 2025

NEPRODEJNÉ

04 | **Varování:
utekla šelma**

14 | **Tváře
kampaně**

15 | **Se lvy
za zády**

Počítadlo návštěvnosti se plnilo do silvestrovských odpoledních hodin

Symbolicky poslední návštěvníky Zoologické a botanické zahrady města Plzně roku 2024 se stali před 13. hodinou 31. prosince Plačkovci ze Zemčtic z jižního Plzeňska a s nimi Dudovi z Plzně. Obě dvě rodiny shodně navštívují zoo dvakrát do roka, mají rády nosorožce, hady, kapybary a sklípky. Za zřizovatele zoologické a botanické zahrady – město Plzeň – je přivítal náměstek primátora Bc. Aleš Tolar.

Hlavní událostí roku 2024 v zoo představil v hrané scéně Starý rok v podání dlouholetého spolupracovníka zahrady Jaroslava Bicana. Načež vládu předal Novému roku 2025 představovaného Kamilou Bekovou z plzeňské církevní základní a střední školy. Vše uváděla její spolužačka, rovněž spolupracovnice Sdružení IRIS, Lucie Jamborová.

Loni navštívilo Zoologickou a botanickou zahradu města Plzně 473 870 lidí. Byl to tak šestý nejúspěšnější rok v devadesáti osmileté historii zoo. Návštěvnost akcí v amfiteátru Lochotín, který je součástí zoologické a botanické zahrady, byla v loňském roce 44 370 diváků. (mv)

Foto IRIS Miroslav Volf

Jediný český druhohorní ještěr

Foto František Hykš

Od jara nabídne Zoologická a botanická zahrada další podívanou – po zimě se v její horní části znovu otevře historicky první český Dino-Park.

Svého dinosaura má ovšem také vlastní zoologická a botanická zahrada. Ke spatření je poblíž expozice plameňáků a představuje jediného dinosaura vědecky doloženého na našem území. Byl to býložravec a žil na ostrově poblíž dnešní Kutné Hory. Poté, co uhynul, spadlo jeho tělo do vody, v níž skončilo jako potrava žraloků.

Zbýla z něho jediná kost, dokonce jsou na ní stopy žraločích zubů. I tak malý kousek jeho těla stačil k vytvoření podoby tohoto druhohorního zvířete. Při rekonstrukci vycházeli vědci rovněž z podoby příbuzných druhů.

Dinosaurí kost objevil v okolí Mezholez u Kutné Hory v roce 2003 lékař Michael Moučka. Český dinosaurus byl popsán v roce 2017 Danielelem Madziou, Clintem A. Boydem a Martinem Mazuchou. Pojmenován byl *Burionasaurus augustai*. Název dostal podle malíře dinosaurů Zdeňka Buriana a slavného paleontologa Josefa Augusty. Kost nalezená u Kutné Hory je jako národní poklad uložena v Národním muzeu. (zt)

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

Leguán fidžijský – mezinárodně přísně chráněný endemit ze souostroví Fidži v tichomořské Océánii. Pokud vám fotografie nestačí a chtěli byste ho spatřit živého, tak daleko rozhodně nemusíte jezdit. Stačí zajít do specializované expozice Akva-tera. Více o leguánovi na str. 7.

Foto Kateřina Misíková

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

Můj úspěch se podobá pokusu odhrabat Mount Everest pomocí čajové lžičky.

Gerald Durrell

(7. 1. 1925 – 30. 1. 1955, britský spisovatel, popularizátor přírody)

Ad: GREEN DEAL

Co uslyšel kamarád učitel na vaší podzimní environmentální konferenci pro pedagogy, bylo na jedno dlouhé večerní povídání. Při vzájemné diskusi jsem si znovu potvrdil, že klimatická změna tu skutečně je a je jí třeba čelit. Z praktického hlediska je celkem jedno, zda ji způsobuje sama příroda, nebo je za ní průmyslová a další činnost lidstva. Říkat si, že teplotních výkyvů tu bylo v minulosti už několik a planeta to vždy přežila, je sice pravda, ale nikdy ji vzhledem k jejímu současnému zalidnění nehrozilo to, co teď: Se zatopením tisíců kilometrů čtverečních pobřeží, neřízená masová migrace. Především k nám do Evropy a do USA. A tak se sám sebe ptám, zda by jedno, a jedno ze zásadních opatření v boji proti klimatické změně, neměla být také jistá revize a regulace strmému nárůstu počtu obyvatel a jemu předcházející porodnosti. Pokud se nepletu, v určité době k tomu přistoupila, byť velmi drasticky, Čína a myslím i též Indie. Vždyť už nás bude, mám-li aktuální čísla, k osmi miliardám!! Taková populace spotřebuje něco elektrické energie, vyprodukuje imisi, bude pro ni potřeba zajistit potraviny – ze značné části určité i na nově vzniklé zemědělské půdě na místě vypálených pralesů a deštných lesů. Je s podivem, že sice jde o celosvětový problém jako balvan, ale téměř se o něm nemluví. Na poplach nebije ani zachráněná planeta Greta!

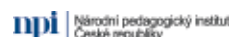
Většinou veřejnosti je Green Deal zplošťován na dvě opatření: ukončení spalování fosilních paliv a elektromobilitu. Myslím si, že nic horšího se nám nemohlo stát než to, že je z toho politická doktrína, bylo nastoleno nové zelené náboženství tvrdě prosazované nejen zeleně smýšlející veřejností, ale také ideology. Dokud budou rozsah a rychlost opatření určovat politici, v první řadě právě ideologové, bude to špatně a od zelené perspektivy se budeme spíše vzdalovat, než abychom se k ní přibližovali. Určujícími kormidelníky Green Dealu se musí stát podnikatelé, ekonomové. Pouze ti mu dokáží dát odpovídající tempo, aby to byl program skutečné průmyslové transformace s řadou zásadních inovací a převratných technologií, ovšem současně ekonomicky únosný. Bude dávat smysl a nepřinese Evropě jen zadlužení, ztrátu životní úrovně a nesrazí ji z předních pozic někde na konec žebříčku světových hospodářských velmocí. Upřímně: K čemu by nám byl takový Green Deal dobrý?!

Karel Klopčňý, Plzeň

K jedné a půl tuně zachráněného hliníku

Sběr upotřeбенých potravinářských hliníkových obalů iniciovaný ve školách i mezi jednotlivci časopisem IRIS a Sdružením IRIS pokračoval úspěšně rovněž v roce 2024. Svědčí o tom množství cenné suroviny dodané k opětovnému využití: Například hned v loňském lednu 320 kg, v dubnu 210 kg, v červnu 150 kg, v srpnu 390 kg, říjnu 290 kg. Pokud se tato čísla zdají někomu malá, nechť si za nimi představí onu horu lehkých nápojových plechovek či ještě lehčích fólií z čokolád, sýrů nebo víček z jogurtů. V čele nejpilnějších sběračů stály rovněž v roce 2024 Základní a mateřská škola L. Očenáška v Dolní Bělé, ZŠ v Bělé nad Radbuzou, Český svaz žen z Blovic, MŠ ve Staňkově. Uznání ovšem patří též plzeňské 91. MŠ, doubravské MŠ či v Plzni-Radčicích. (rd)

PODPORUJÍ NÁS:

V Lochotínském amfiteátru nebo v Rábí

Po osmileté odmlce se sokolník Milan Zaleš vrátil v roce 2024 se svými opeřenými krasavci zpět na Lochotínský amfiteátr. Jak zdůrazňuje – velice rád. Navázal tak na své ukázky sokolnictví z let 2006–2015 s kolegou Martinem Metelkou. Díky Zoologické a botanické zahradě města Plzně se jeho tým rozšířil o mladého kolegu a studenta Střední lesnické školy ve Žluticích Marka Mlynářika.

Foto František Hryš

„Oba dva jsou z Plzně a u obou je přístup jak k dravcům i sovám, tak k návštěvníkům sokolnického programu vysoce profesionální, což bylo vidět na reakci spokojeného obecnictva,“ chválí si spolupráci zkušený a známý sokolník a naváže: „Bohužel někteří ptáci, které jsem zde v dřívějších letech předváděl, jsou již vzhledem k věku v ptačím nebi. Naopak v plné kráse se loni opět předvedli mořští orli – pětadvacetiletá Mařenka a o dva roky mladší Mireček. A také jedenáctiletý raroh lovecký Bety a devítiletá káně lesní Zuzka. Na program z předchozí doby navazoval majestátní let největšího orla na světě, jímž je orel východní – kamčatský, samce jménem Kamil, produkce samice Xisy výra afrického, samci Theo a Ferkó káněte lesního, káněte královského Simčí, káněte rudochovského Mii a také obávaného lovce – poštolky vrabčí Rocky 2.

V letošní sezóně, pokud se vylihnou, by měli mít premiéru miminko sovy palené, orel bělohavý a také již dospělý a zkušený samec orla skalního. Ten by měl při útoci na atrapu kořisti – lišku – nahradit Tymbu, který loni zemřel ve věku 29 let. Jeho a další exempláře z let minulých lze shlédnout v jediném muzeu sokolnictví v ČR v Rábí, v bývalé budově školy,“ uzavře letošní pozvánku na sokolnické ukázky v Lochotínském amfiteátru od 1. dubna Milan Zaleš.

(rú)

SVÁTKY SVĚTLA

Ženské jméno Lucie pochází z latinského slova lux – světlo a význam jména je světlá, zářící. V českém prostředí se vyskytuje první písemná zmínka o Lucích

od autora legendární České mše vánoční rožmitálského rodáka Jakuba Jana Ryby. Její svátek připadá na 13. prosince. Datum blízký zimnímu slunovratu. A tak si naši předci mysleli, že má spojitost se světlem; že by ho mohla alespoň o málo větší krajíc už přinášet ona. Leč nepřináší. Takže vzniklo poněkud nelogicky znějící přísloví Lucie noci upije, dne ale nepřidá. Ať tak či tak, prostě změnu ve světelných poměrech (byť zpočátku velmi pozvolna, nenápadně) přináší až zimní slunovrat 21. prosince. A poněvadž pouhé tři dny po něm přichází Štědrý den a s ním Vánoce, bývají někdy také označovány jako svátky světla. Vzhledem ke každoročně většímu počtu osvětlených stromů, slavnostnímu osvětlení veřejných prostranství, a především soukromých domů, stále zářivějším ledkovým řetězům, se jimi stávají opravdu. I když v moderním pojetí. A proč ne?!

Autor těchto řádků objel při distribuci časopisu IRIS před Vánocemi desítek míst v západních Čechách. Jakmile padla tma, až na nějaké výjimky, prosvětlených sváteční výzdobou. A také ozdobených s každým rokem přibývajícím počtem obecních betlémů. Super! A jaké z projektů měst by si zasloužilo velkou medaili? Na prvním místě určitě a tradičně Stříbro. Rovněž by slušela Sušice. U obcí by jich bylo několik desítek. Zvláštní velká cena za nápad, za něco, co nelze přejít bez povšimnutí, by náležela jedinečné vánoční světelné instalaci v parku Homolka v Plzni na Slovanech. Vřekněte sami.

(fh)

Foto IRIS Miroslav Volf

Nepřehlédnutelná kráska z Rokycanské

V roce 2010 – takže tomu bude letos v létě už 15 let – byla v rámci nového areálu pro africká a asijská zvířata vybudovaná v centrální části Zoologické a botanické zahrady města Plzně převážně za peníze z evropských fondů otevřena rovněž expozice žiraf. Návštěvníci zahrady se poprvé v její historii podívali i do očí těchto afrických krás. Ani se tehdy nemuseli příliš natahovat. Dva, na podzim čtyři a potom tři samci ještě nebyli plnoletí, a tomu odpovídala jejich výška. V roce 2021 skupinu jedna z žiraf opustila a jejich počet se ustálil na současných dvou zvířatech – Jirkovi a Lexovi.

Ve skutečnosti však už na počátku jejich bytí byly v zahradě žirafy tři. V jednom případě se však jednalo o věrnou zvířecí atrahu. Dokonce v den příjezdu prvního samce z ostravské zoo 12. května 2010 zmátla několik novinářů tak, že museli být upozorněni, že prozatím ještě skutečná žirafa nedorazila. Následně se atrapa objevovala při různých víkendových akcích, kdy se u ní s oblibou fotografovali rodiče s dětmi, nějaký čas zdobila i soukromou zahrádku. Její vizáž se však rychle zhoršovala, až byla jako troška zlikvidována.

Po 14 letech plzeňskou dvojici živých žiraf jejich atrapa rozšířila znovu. Od loňského podzimu vítá přijíždějící po Rokycanské třídě v prostoru s knížovatkou s Jateční tř. Aby byla ještě vyšší a nápadnější, stojí na kamenném pahrbku. Je to téměř šestimetrová krasavice – však ji také vyrobili odborníci vytvářející ve firmě Machine Planet Plzeň nové a nové napodobeniny dinosaurů pro síť DinoParků. Její hmotnost i s podstavcem je šest metrů. Škoda, že nikoho nenapadlo usadit do veřejného prostoru už atrahu žirafy v roce 2010...

(zh)

Foto IRIS Miroslav Volf

Foto Kateřina Misíková

PENÍZE S DVOJÍ HODNOTOU. Ke vstupence do Zoologické a botanické zahrady města Plzně a její specializované expozice Akva-tera dostávají děti speciální platidlo, tzv. Šmuclík. Tyto penízky mají návštěvníci sbírají a šetří si tak na hodnotné dárky, které mohou v Autocentru Šmucler v Plzni, Klatovech i Horšovském Týně za Šmuclíky směnit. Čím více jich získají, tím větší za ně dostanou od Autocentra Šmucler odměnu. Takže chodte do zoologické a botanické zahrady a střídejte Šmuclíky! Ovšem tyhle peníze mají dvoji hodnotu. Z každé dětské bankovky, kterou děti donesou zpět do Autocentra Šmucler a obdrží za ni dárek, získá také jednu korunu Zoologická a botanická zahrada města Plzně na chov geparda súdánského, jehož je Autocentrum Šmucler partnerem.

(rd)

Favoritem se stal Plzeňský kraj

V roce 2024 vstoupila čtenářská soutěž Poznávejte přírodu a za odměnu přijďte do zoo vyhlašovaná Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně ve spolupráci se Sdružením IRIS pro knihovny v Plzeňském a Karlovarském kraji jedenáctým ročníkem již do druhé dekády trvání. Přitom původně mělo jít o jednorázovou, maximálně dvakrát třikrát opakovanou aktivitu. Jenže zájem dětí a ohlasy z knihoven přispívaly její další pokračování.

A jak minulý ročník dopadl? Zapojilo se do něj v obou krajích (ovšem s absolutní převahou 37 knihoven z kraje Plzeňského) celkem 43 městských a obecních knihoven. Právě ty druhé učinily z Plzeňského kraje favorita. Podmínky soutěže – přečíst od března do prosince nejméně 12 knih o přírodě – splnilo 564 dětských čtenářů. V Blovicích jich měli dokonce 56, druhá příčka patří knihovně Dolana na Klatovsku (53), třetí Knihovně města Plzně (42), čtvrtá stříbrským čtenářům (39) a pátá Městské knihovně v Karlových Varech-Rybářích (37). Zmínku si určitě zaslouží též malá pošumavská knihovna v Hejné, kde mají netradičně výpůjční hodiny v neděli dopoledne, s 11 úspěšnými malými čtenáři.

Pro srovnání: V jubilejním desátém ročníku v roce 2023 soutěž dokončilo 479 dětí a zúčastnilo se jí 37 knihoven.

Zprávy o počtu úspěšných čtenářů knih o přírodě doprovázely i tentokrát milé řádky od knihovnic: „Děkujeme za krásnou motivaci ke čtení dětí a mládeže v naší obci a určitě též v jiných knihovnách. Za obecní knihovnu v Nekmířích Jana Hyrátková.“ „Děkujeme za dobrý nápad, provedení i za zaslání vašeho čtvrtletníku IRIS. Velmi nám to pomáhá rozšiřovat naše služby. Jana Aubrechtová, MBA, ředitelka Městské knihovny Rokycany.“ „Moc děkujeme za tuto motivující soutěž. Bc. Kateřina Selementová, Knihovna A. J. Puchmajera Radnice.“ „Soutěž patří u nás v knihovně mezi velmi oblíbené. Děti i maminky se již teď (21. 1.) ptají na další ročník. Monika Petráňová, Blovice.“ „Budu ráda, když bude tato soutěž pokračovat! Mgr. Jindřiška Červená, Městská knihovna Přeštice.“

A jak to bude se soutěží letos? Bude pokračovat? Na základě zájmu a četných požadavků z knihoven obou krajů, abychom ji vyhlásili též pro tento rok, nelze v ní nepokračovat. Takže znovu platí: přečíst 12 knih o přírodě a ty se stanou pilným malým čtenářům v roce 2026 pozvánkou k návštěvě Zoologické a botanické zahrady města Plzně. Pro zpestření letošního ročníku máme připraveno jedno zajímavé překvapení, ale to prozradíme až napřesrok.

Maskotem soutěže Poznávejte přírodu a za odměnu přijďte do zoologické zahrady je v roce 2025 známá a dětmí oblíbená ryba klaun očkátý. Inspirací je nové mořské akvárium ve specializované expozici Akva-tera v Palckého ulici. (eš)

Loni padesátka

Nyaly nížinné, jihoafrický druh antilopy, chová plzeňská zoologická a botanická zahrada od roku 2008. První dvě mláďata se narodila v roce 2011. Loni oslavili chovatelé už mládě padesáté. Březost trvá sedm měsíců, na svět přichází jedno mládětko, velice výjimečně dvě. Jeho hmotnost se pohybuje kolem pěti kilogramů. Mladá zvířata žijí s matkami poměrně dlouho – samičky, než porodí první vlastní mládě, samci do doby pohlavní dospělosti. Mnozí se celoročně. (rz)

Varování: Utekla šelma!

Je něco málo před půl devátou. Středa 20. listopadu. Z expozice lvů přichází zpráva, které by se chtělo nejradyji nevěřit: Při manipulaci se zvířaty došlo k útěku šelmy, jedna ošetřovatelka utrpěla několik vážných zranění. Náléhavost situace vyžaduje jediné: Rychle jednat: Vytočit číslo tísňového volání, interním rozhlasem informovat všechny přítomné v areálu, co se stalo. Velké nebezpečí může číhat doslova na každém kroku. Naštěstí pokladny se v zimní sezóně otevírají až o deváté, takže návštěvníci tu ještě žádní nejsou. Jde tedy o bezpečnost ošetřovatelů a dalších pracovníků. A není jich zrovna málo. Kolem šedesáti.

V 8,40 hod. přijíždí první auto Policie ČR. O minutu nato se ujímá velitel zásahu major Mgr. Viktor Vávra vedení. Na místě mimořádné události jsou všechny součástí integrovaného záchranného systému (IZS): Hasičský záchranný sbor Plzeňského kraje, městská policie, Zdravotnická záchranná služba PK, skupina dronů Správy informačních technologií města Plzně. O závažnosti situace svědčí nasazení složek jak městského, tak krajského ředitelství Policie ČR, vyslání dronů. Celkem zde má Policie ČR 18 lidí a sedm služebních vozidel, záchranka čtyři osoby a tři vozidla, hasiči stejný počet lidí, dvě auta, městských strážníků je devět se čtyřmi automobily.

V 8,41 hod. se daří poskytnout pomocí telefonicky asistované první pomoci základní ošetření poraněné ošetřovatelce.

Přesně ve tři čtvrtě na devět si všichni oddychnou: Uprchlé zvíře je lokalizováno u vlků hrivnatých, tedy ve vzdálenosti asi 200 m od lví expozice. Za tři minuty už je narkotizováno. Pro další konání je však třeba počkat 20 minut, než se plně projeví narkotizační účinek. Záchranáři ovšem na nic nečekají a za doprovodu policistů s dlouhou zbraní se osobně vydávají za zraněnou ošetřovatelkou. Za minutu devět je prakticky bezvládný lev přivážen zpět tam, kde je jeho místo. Pokud by měl rozpoznávací schopnosti, zaregistroval by, jak žlutá sanitka odváží ošetřovatelku do Fakultní nemocnice na Lochotíně. Zaplať pánbůh, že to nedopadlo ještě hůř... A právě zde nastává čas prozradit, že k žádné mimořádné události 20. listopadu nedošlo. Jednalo se pouze o taktické cvičení složek IZS.

A takto ho popsal hlavní zoolog zoologické a botanické zahrady Bc. Tomáš Jirásek: „Po nahlášení skutečnosti na linku tísňového volání vyrazila do akce tři auta zoo s posádkou, vždy včetně jednoho zbrojáře. Ředitel zahrady Ing. Jiří Trávníček, veterinář MVDr. Jan Pokorný a já. Prvním naším úkolem bylo vyzvednout zbraně z trezoru, vzhledem k velikosti zvířete kulovnice. Načež si týmy rozdělily území zahrady, s tím, že nejdříve se prohledávalo okolí lvice. Při komunikaci jsme používali vyslačky, aby se informace šířily ke všem složkám. Hledán byl plyšový lev, vedle něhož stál dvacetilitrový barel s teplou vodou. To proto, že do akce byly nasazeny drony s termovizí a barel imitoval tělesnou teplotu. Po objevení uniklého lva jednou ze zoo posádek se k němu opatrně přiblížilo auto s veterinářem, který na něj z vhodné vzdálenosti vystřelil z narkotizační pušky. Zpráva byla okamžitě předána všem zúčastněným. Všechny tři týmy zůstaly nablízku zvířeti pro případ, že by narkotizace nebyla zcela úspěšná. Naštěstí byla po uspání šelma zajištěna transportní sítí a převezena do výběhu. Zbrojíři vrátili zbraně a střelivo do trezoru, cvičení bylo ukončeno a vyhodnoceno.“

Na závěr sedmistránkové hodnotící zprávy vypracované policisty z krajského ředitelství PČR se praví: „Lze konstatovat, že díky aktivnímu a iniciativnímu přístupu všech cvičících byly veškeré cvičební úkoly beze zbytku splněny. Součinnost zakročujících složek IZS a zaměstnanců Zoo Plzeň při cvičení byla na vysoce profesionální úrovni.“

Samozřejmě, že zpráva nepomíná určité dílčí nedostatky a popisuje doporučení. Ale právě proto se taková cvičení konají.

František Hykeš

Foto Kateřina Misíková

Moderní varovný a informační systém je v zoologické a botanické zahradě v provozu od podzimu 2021. Tvoří jej 40 hlásičů rozmístěných po více než jedenadvacetihektarovém areálu. Disponovat takovým zařízením vyplývá z členství v Evropské asociaci zoologických zahrad a akvárií (EAZA). Rovněž tak je pro zoo povinností čas od času uskutečnit takové cvičení, jako se odehrálo 20. listopadu. Příští bude zřejmě za plného provozu, tedy s návštěvníky.

Novoroční boom mlád'at

Hned na Nový rok, 1. ledna 2025, začala chodit od ošetřovatelů hlášení o prvních přírůstcích začínajícího roku. První zpráva dorazila z teraristického zázemí o želvě řecké marocké, mládě přišlo na svět z vajíčka nakladeného 19. října 2024. Následovali dva čolci okinawští ze Světa v podzemí a pomyslnou bronzovou pozici obsadilo kůzle ze statku Lüftnerka. Odpoledne ještě snesla a zahrabala do substrátu samice želvy obrovské dalších 11 vajec. Předchozí dvě snůšky pocházejí z října a listopadu minulého roku.

Přehled mláďat z přelomu posledního a prvního měsíce roku ještě doplňují třetí nyala nížinná, samička narozená 23. prosince a tučňák Humboldtův, který přišel na svět jako dárek chovatelům na Štědřený den.

(mv)

Nyala nížinná. Foto Kateřina Mišíková

NOVINKA FOTOGRAFOVANÁ POD HLADINOU

Zoologická a botanická zahrada města Plzně vydala ke konci loňského roku další knihu z vlastní produkce – ČLOVĚK A VODA od potápěčky a uznávané podvodní fotografky ALENY VORÁČKOVÉ (na fotografii vlevo).

Opet krásná, zajímavá kniha z prostředí, kam se mnozí z nás nepodívají celý život. V závěru píšete něco málo také o sobě. Ale přesto, mohla byste prozradit víc? Těba váš nehlubší ponor, nejoblíbenější místo u nás, v cizině? Účast v různých fotografických soutěžích a vavříny z nich...

O hlubinách už to pro mne dávno není. Doporučená limitní hloubka potápění pro nás, rekreační potápěče se stlačeným vzduchem, je 40 metrů. Toto omezení je nastaveno kvůli dusíku, který při vyšší tlaku působí na lidský organismus podobně jako alkohol. Způsobuje stavy opojení, jež mohou ovlivnit chování a zvládnutí již tak náročného a nebezpečného pobytu pod vodou. V případě únavy, proudu, tmavé vody a chladu se může hloubkové opojení objevit již kolem hloubek okolo 30 metrů.

Abych ale odpověděla na otázku: Můj nehlubší ponor se stlačeným vzduchem byl do 55 metrů na vraku Lina v Chorvatsku. Byla jsem tehdy ve velmi slušné kondici a ponor jsem zvládla bez problémů.

Časem jsem si ale začala stále více uvědomovat rizika velkých hloubek a vzhledem ke svému koníčku – fotografování pod vodou – jsem pochopila, že lépe mi bude v hloubkách do deseti metrů. I proto, že když fotografuji plaché ryby, často jsem pod vodou sama. Samozřejmě tam, kde to dobře znám.

Oblíbeným místem na potápění je pro mne u nás hracholuská přehrada. Čistou vodu má zhruba od půlky května do konce června. Ráda jezdim na rakouská jezera, preferuji ta menší,

výše položená s menším provozem. Srdcovou záležitostí je mi řeka Traun taktéž v Rakousku. Z moří jsem si zamilovala pro neotřelost snímků, které tam mohou pořídít, Norské a Černé.

Fotografické soutěže pro mne nejsou prioritou. Od roku 2004 podporuji svou účastí například Mistrovství republiky v bazénové fotografii v Rokycanech. Tuto soutěž jsem vyhrála v letech 2004, 2007, 2010 a 2019. Loni jsem se umístila na celkovém 3. místě a v roce 2023 mě potěšilo druhé místo.

Velice zajímavé bylo měření fotografických sil ve volné přírodě. Soutěž bývala v pozdním létě na Železnobrodsku s názvem Jesenský rak. O dokonalý podvodní snímek jsme se mohli snažit buď v lomu v Jesenném, nebo v nedaleké řece Kamenici. Zároveň jsme si užívali příjemné zázemí a prostředí.

Čtenáři vaší minulé knihy Vodní světy, která vyšla v roce 2021, vědí, že vaší věrnou kamarádkou při potápění byla dcera Michaela.

Dokonce jste prozradila, že mateřská dovolená s ní byla začátkem vaší publikační éry. Dnes je dcera na hranici dospělosti, žije si svůj život – takže jste stále častými „podvodními“ kamarádkami?

Dcera Michaela má velmi kladný vztah k vodě, často je mi vodním modelem, případně asistentkou při fotografování. V kovidovém roce 2020 si udělala potápěčské papíry, ale více ji baví potápění tzv. „na hubu“ bez potápěčské láhve. Občas se ale k ponoru s přístrojem nechá přemluvit. Je mi s ní pod vodou příjemně, docela se tam spolu i nasmějeme. Potápěli jsme se spolu mimo Čechy v Rudém a Černém moři.

Kolik času vám zabralo sestavení knihy Člověk a voda?

Na rozdíl od první knihy Vodní světy, kdy jsem měla materiál – texty, více méně připravený, se druhá kniha rodila v mnohem větších porodních bolestech. Sedmdesát procent rukopisů jsem tvořila během jediného roku a při mém životním tempu – cestování a práci sekretářky to bylo náročné. Fotografie, tak zkušenosti, jsem sbírala během více jak dvou dekád.

Potrápil vás hodně výběr fotografií? Myslim v tom smyslu, že ze spousty zdařilých fotografií, často s osobním příběhem nebo vztahem, se vybírá velmi těžko.

Povedených snímků z pod vody není nikdy dost. V neposlední řadě jsem se snažila nejen o výběr jednotlivých fotografií, ale též o jejich vzájemné barevné sladění. Ve druhé knize jsem paní grafičku přiměla k větší odvaze, například vkládání textů do snímků a vůbec k modernějšímu grafickému pojetí.

Jaké máte potápěčské plány, případně sny?

Můj sen je především moci se svému koníčku nadále věnovat. Vodní svět mám ráda a nerada bych se ho ze zdravotních důvodů musela vzdát. První dva roky potápění 1998 a 1999 jsem byla naprostý fanatik. Postupem času jsem si ale uvědomila, že mne baví i cestování a poznávání světa mimo vodu. Potápění ale neplánuji ze svého života vyřadit.

Jak jste si užila slavnostní křest knihy?

Jeho termín vyšel na pátek 13. prosince. K mé velké radosti jsme se sešli v hojném počtu. Těšilo mě, že knihou dělám radost lidem, kteří se mnou během let spolupracovali. Ať už se jedná o akvabely, kolegy z potápěčské branže nebo náhodné podvodní modelky. Knihu přišla osobně pokřtít paní starostka městského obvodu Plzeň 1 Ing. Ivana Bubeníčková (na fotografii vpravo). Městský obvod vydání knihy finančně podpořil, za což chci tímto prostřednictvím ještě jednou poděkovat.

(rv)

Foto Richard Bartoš

TO BYL NÁLEZ!

Nikoliv zlatý poklad, nikoliv nádobu se starými mincemi, ale sedmačtyřicetihlavé klubko slepých křehkých nalezli v prosinci při demoličních a výkopových pracích dělníci na plzeňském Sylvánu. K nálezu se zachovali příkladně: Nahlásili ho zvířecím záchranářům, kteří plazy po konzultaci s vedoucím chovatelem Akva-tera Jiřím Doxanským přenesli na klidné místo, kde je předpokládáno, že zbývající měsíce hibernace přežijí bez problémů.

Slepýš křehký je beznohý ještěř, proto ho někteří lidé považují za hada. V ČR je chráněn jako silně ohrožený druh. (rz)

Rychlejší než stavaři

Mokřadů vytvořených bobry v přírodě každoročně přibývá. Jeden z nich vznikl také v Chráněné krajinné oblasti Brdy pod Dolejším Padrťským rybníkem. Ekologové zde plánovali úpravy a revitalizaci řeky Klabavy za několik milionů korun. Znovu tak zde platí, že zatímco vodohospodáři a projektanti vymýšlejí jak zadržet vodu v krajině, bobři rovnou konají. Několikačlenná bobří rodina na několika místech postavila hráze, čímž vznikly rybníčky a přírodní mokřiny. Zdejší rodinku tvoří jeden rodičovský pár a loňská a předloňská mláďata, čili šest až osm zvířat.

První bobří stopy se v podobě okusů objevily v okolí Padrťských rybníků v roce 2020. Zvíře se sem dostalo zřejmě po řece Klabavě od Berounky. O rok později bobr začal se stavbou hrází na Klabavě pod Dolejším Padrťským rybníkem. Vykácel olšinu a změnil terén pomocí nízkých hrázek v přeplavované louce. Několik jich vybudoval též na upraveném rovném korytě Klabavy. Loni se zdejšími bobry podařilo pokácet i několik mohutných topolů. (zt)

Foto Jaroslav Vogeltanz

Ptačí ráj u Tachova

Zastupitelé Plzeňského kraje odsouhlasili nákup dosud soukromého rybníka Velký Jemnický na Tachovsku. Patří do rybníční soustavy Tisovských rybníků, jež je chráněna od roku 1990 jako přírodní rezervace, a tento krok má posílit výskyt vzácných živočichů a rostlin. Největším zdejším problémem je velké zarybnění s vysokým počtem kaprů. Přírodní rezervaci tvoří šest rybníků. Největší z nich jsou Borský (25 ha) a právě Velký Jemnický (20 ha). Vodní soustava založená pravděpodobně ve 13. století patří k jedné z nejvýznamnějších v Plzeňském kraji.

Například škeble rybníčná žijící v Borském rybníku vytváří ulity obdivuhodných velikostí. Zároveň se rybník může pyšnit nejvyšší biodiverzitou ptáků ze skupiny bahňáků, mezi kterými dominuje především vodouš bahenní, vodouš šedý a kulík říční. Snahy o ochranu zdejšího území lze zaznamenat poprvé v polovině sedmdesátých let minulého století, a to v souvislosti s rozsáhlými hospodářskými úpravami půdy poplatnými velkovýrobnímu zemědělství. Při nedávných ornitologických průzkumech bylo v rezervaci zjištěno více než 150 druhů ptáků, z nichž 18 zde pravidelně hnízdí. Podle Ing. Zdeňky Myslíka z Agentury ochrany přírody a krajiny, jež má přírodní rezervaci ve správě, se jedná o jednu z nejvýznamnějších ptačích migračních lokalit v Plzeňském kraji. (rz)

POUČNÝ PODZIM

Jezdit před začátkem zimy po západních Čechách bylo velmi poučné. Na četných polích se projevilo deštivé počasí s poměrně velkými srážkovými úhrny. Spíše pro toto roční období normální, akorát, že v posledních letech tomu bylo jinak. Mnohá pole byla podmáčená, mnohde stála v kalužích voda. A zemědělci je potřebovali obdělávat. Orat, připravit na setí ozimů, osít je. S těžkou technikou do nich ale zajet nešlo. Měnili proto osevní postupy, vjížděli jen na ty jejich části, jež byly sušší, ostatním se vyhýbali. Na řadě pozemků byla patrná mokrá a rozbahněná oka. Menší i větší, s nimiž nelze nic dělat, jen je nechat ležet ladem. Loňský podzim prostě připomenul – a dost naléhavě – dvě skutečnosti, na něž se v minulých letech téměř zapomnělo: Že moderní zemědělské stroje mají spíš větší, než menší hmotnost a tomu musí odpovídat také stav pozemků. Prostě vodní poměry musí být v zemědělské krajině upravovány a regulovány. Nikoliv ale jen jednostranně. Voda se musí do naší krajiny určitě vrátit. Současně by se ale měly smysluplné meliorace stát opět funkční. Je iluzorní si myslet, že se na zamokřená místa vrátí původní květena, třeba i nějaká orchidej nebo další vzácný druh. Nevrátí. Jen zarostou plevelnými rostlinami a stanou se jejich semeníštěm. Ovšem tam, kde byla odvodnění nesmyslná, pouze poplatná době, je třeba vodu vrátit na povrch, do potůčků a podél nich vysázet stromořadí. Pro osvětlení krajiny, zvýšení její biodiverzity, pro živočichy. Jiné řešení není. Zemědělská technika lehčí nebude a pole, ty jsou především proto, aby poskytovaly úrodu! (hy)

Dvojitá radost z inkubátoru

Koncem listopadu a počátkem prosince se v Akva-tera vylíhla v inkubátoru mláďata dvou zajímavých ještěřů – **leguána fidžijského** a **baziliška** druhu *Laemantus julioi*. Inkubace byla stoprocentní.

Foto 2x Kateřina Mišíková

Nejprve – na přelomu listopadu – a prosince přišli na svět sameček a samička leguána fidžijského, smaragdově zeleného býložravého ještěra s denní aktivitou. Jeho délka je i 80 cm a dosahuje hmotnosti až 200 gramů. Velmi rád leze po stromech, na jejichž větvích se obrátne pohybuje. To mu umožňuje enormně dlouhý ocas – měří přes 40 cm.

Rovněž patří k dobrým plavcům. Je endemitem obyvatel ostrova Fidži (odsud jeho druhový název) a okolních blízkých ostrovů. Celková populace těchto leguánů čítá přibližně 10 000 zvířat. Místem výskytu jsou mokřady a lesy. Stále častěji se objevují též na zemědělských plantážích, protože kvůli zemědělskému rozvoji soustavně přicházejí o svá území. Velkými nepřáteli jsou taktéž invazní druhy predátorů, jako jsou kočky domácí nebo třeba krysy, jež se žijí jak dospělými ještěry, tak jejich vejci. Často je také chytají sběrači, kteří s nimi ilegálně obchodují. Leguán fidžijský je proto přísně chráněný druh v mezinárodním měřítku.

Samec je větší než samice, na těle a ocasu má svislé modré či světle zelené pruhy, jež samice obvykle postrádá, nebo jsou méně výrazné. Nemusí je mít, protože samec využívá zbarvení k zastrašení soupeře při konfrontacích o území, neboť je vysoce teritoriální.

Mladí leguáni nejsou umístěni v návštěvnickém prostoru, ale jak sdělil vedoucí chovatel v Akva-tera Jiří Doxanský, v rámci plánovaných dalších nových expozic jedna z nich bude věnována právě narozeným živočichům.

JDE TO I BEZ SAMEČKŮ!

Bazilišku se počátkem prosince vylíhlo šest. Jak se dalo předpokládat, byly to samé samice. To proto, že tento ještěr pocházející z Hondurasu je bisexu-

ální. To znamená, že samice kladou neoplozená vajíčka, z nichž se rodí opět pouze samičí pohlaví. Inkubace trvala necelé dva měsíce (55 dní) a úspěšnost byla stoprocentní. Tomuto přírůstku předcházely ještě čtyři samičky vylíhlé v říjnu. Potravou jsou pro *Laemantus julioi* cvrčci. V expozici návštěvníci potkají osmičlennou baziliščí skupinu.

Jak je to se sexualitou *Laemantus julioi* v přírodě, zkoumala vědecká expedice NEURON, jejímž členem byl rovněž pracovník Zoologické a botanické zahrady města Mgr. Tomáš Peš. Skutečností je, že samčí pohlaví u tohoto ještěra existuje také, ale jediným důkazem je lihový preparát s mrtvým tělem.

(kola)

Pro případ vyhynutí

Seriál o jedinečných rostlinách v západočeské přírodě posledním číslem loňského ročníku skončil. Ten, který dnes začíná, na něj svým způsobem navazuje. V dalších číslech budeme představovat druhy, které jsou v naší přírodě sice doma, ale už jen velmi sporadicky. Potřebují proto ochranu přímo tam, kde ještě rostou, to znamená in situ, ale též ex situ – tedy v umělých kultivacích většinou v botanických zahradách a arboretech.

Zoologické zahrady jsou stále častěji označovány za pojistky proti vyhynutí vzácných ohrožených druhů. Těmi pojistkami je jejich chov, ale především rozmnožování v lidské péči. Aby pokud by v přírodě nepřežily, zachovaly se alespoň tam. Jak je tomu například u lva berberského, kterého právě plzeňská zoo úspěšně rozmnožuje. Podobně je tomu taktéž u rostlin. Zatímco návrat živočišného druhu zpět do přírody není z ekonomického, politického hlediska nikterak jednoduchý, u rostlin je to o poznání snazší. Má to ovšem svůj řád i různá specifika. Samozřejmě výpěstky z kultivací nelze vysazovat v přírodě kamkoliv, nýbrž za přísných podmínek jen na původní stanoviště, případně na vybrané podobné lokality. Jelikož dříve tomu tak nebylo a různí horliví botanici vysazovali oblíbené květiny i na nová místa, ještě dnes se u nás setkáváme s rostlinnými populacemi, u nichž není jednoznačně zřejmé, zda patří k původní vegetaci,

Foto František Hýkeš

Brambořík je známou pokojovou rostlinou rozkvétající kolem Vánoc. V přírodě, u nás na Moravě, se lze setkat s chráněným bramboříkem nachovým. V Čechách není jednoznačně určeno, zda zde rostoucí brambořík je původní, nebo zplanělý, případně vysazený. Botaniky je označován jako brambořík evropský. Na fotografii brambořík nachový.

nebo za jejich původem stojí člověk. Příkladem takového stále nevyřešeného hlavolamu je například brambořík evropský v přírodní památce Slavkovský chlumek na Českokrumlovsku. Podle části názorů jde o přirozenou enklávu výskytu této květiny navazující na její rozšíření v severních Alpách, podle jiných pozůstatků umělé výsadby z konce 19. století.

Samozřejmě rostliny v kultivacích musí mít zcela jasný původ, sběr semen z planě rostoucích rodičovských rostlin musí být povolen. Při dodržení všech základních podmínek a v případě, že semena skutečně vyklíčí a rostlinky pro-

spívají, může získat pěstitel velmi vzácný rostlinný materiál.

Některé z botanických zahrad, u nás i ve světě, mají rozsáhlé sbírky místní flóry, takže jsou pro ni významnými bankami, navíc ji představují veřejnosti. Plzeňská zoologická a botanická zahrada se kultivacím ohrožených druhů české vegetace, především západočeské, věnuje soustavně teprve v posledních letech. Přesto už dosáhla řady významných pěstitelských úspěchů. Příkladem může být např. záchrana hořce jamního nížinného. Pěstě si už představíme některou z rostlin v kultivaci.

(hy)

Vede tučňák Humboldtův

O adopcích s tiskovým mluvčím Zoologické a botanické zahrady města Plzně Mgr. Martinem Vobruba: Rok 2024 nevnesl do adopcí zvířat v plzeňské zoo žádné výkyvy a dramatické události. Již třetím rokem úspěšně pokračuje evidence a servis kmotrů pomocí poloautomatického systému. Ten umožňuje kmotrům volbu doprovodných služeb i změny všech parametrů. Ubyla papírová přihláška, zejména zmizela nutnost obnovování registrace ze strany kmotrů; všechny změny můžeme po roce učinit sami v administraci: změnit jméno podporovatele, podporované zvíře, prakticky cokoliv.

A adopce v číslech?

Co se týče statistik, systém například ukázal, že v roce 2024 bylo platných 411 různých adopcí. Ke 3. únoru 2025 bylo aktuálních 370 adopcí.

Jaká zvířata jsou mezi kmotry nejpoblázněnější?

Tučňák Humboldtův v současnosti adoptuje nebo sponzoruje 10 podporovatelů, plameňáků 11 a například klokany rudokrké sedm kmotrů.

Pro úplnost doplňuji, že formulář je k nalezení na webu zoo v sekci Jak pomáhat, oddíle Adopce zvířat. (rd)

Tučňáci Humboldtovi.
Foto Jaroslav Vogeltanz

S převahou mladých ročníků!

Po vytvoření zvířecího i hospodářského skanzenu v obnovujícím se statku Lüftnerka na počátku tohoto století se sem návštěvníci brzy naučili chodit právě za původními plemeny užitkových zvířat a sbírkou zemědělského nářadí z konce 19. a 20. století. Pamětníků koňských povozů, samovazů, začínajících mlátiček a dalších jednoduchých strojů bylo tehdy ještě poměrně dost, naopak příležitosti zavzpomínat si nad pozůstatky minulosti málo. Seřadíme-li dnes za sebou priority, které veřejnost na statek přivádějí, pořadí je přibližně následující: oběd (občerstvení) v Hostpově na statku (vaří zde opravdu dobře), expozice Česká řeka, půdní dětské lanové centrum, hladičí koutek, možnost nakrmit si králíky, slepice a holuby, statková zvířata, Strašidelné podzemí, sbírky strojů a nářadí. Prostě více jak dvacet let vykazuje značný společenský posun.

Možná že až kupodivu se lidé při různých zde konaných akcích stále rádi zastavili si poslechnout lidové písničky, lidovou muziku. Patřily k Velikonocům, májce, přehlídce lidových řemesel, k adventu. Pořadatelé ze Sdružení přátel Zoologické a botanické zahrady města Plzně IRIS se proto rozhodli nabídku souborů, a hlavně vystoupení, v roce 2024 ještě rozšířit. Vznikl tak projekt Prostor pro písničku (PPP) finančně podpořený Městem Plzní. Úvod měl při březnovém Rozpuštěném vyhánění zimy z plzeňské kotliny. Harmoniky a flašinet zněly nejen na Lüftnerce, ale na každém místě, kde se maskarní průvod jen na chvíli zastavil. A na náměstí před radnicí se k nim připojily taneční soubory Boleváček a IMPRO. Velikonoce se tradičně slavily na statku čtyři dny a každý den zde vystoupil jeden soubor: plzeňský Boleváček, staroplzeňský Úslaváček, Plzeňáček a nepomucké Pšeničky. Zpívalo se, hrálo a tančilo rovněž na prvního máje pod staročeskou májkou. Nad rámec projektu vystoupil Boleváček pod vedením Věry Řežábové při červnovém finále Květinové dívky. Pro duši souboru (vede rovněž taneční soubor IMPRO) to bylo současně velké veřejné poděkování za její mnohaletou práci s dětmi a mládeží a za podporu lidové písničky.

Po prázdninách se měl projekt znovu rozjet při Oživeném statku. Vzhledem k velmi nepříznivému počasí a mizivé návštěvnosti zahrady byla obě vy-

Foto IRIS Miroslav Volf

Projekt Prostor pro písničku ukončil čtvrtou adventní sobotu folklorní soubor Plzeňáček.

stoupení zrušena. Lidová písnička tak na Lüftnerce zazněla až poslední adventní sobotu při symbolickém rozsvěcení vánočního stromu. Projekt ukončil stálý host zahrady Plzeňáček. Ovšem týden předtím ještě zazněly v rámci staroplzeňského živého betlému písně vánoční – roráty a koledy. Všechna vystoupení potvrdila, co už bylo uvedeno výše, že je

mezi námi stále dost těch, kteří si lidovou písničku rádi poslechnou. A to je dobře – jsou to naše kořeny. V zoologické a botanické zahradě bývá mezi jejími posluchači dokonce převaha mladších ročníků! A pro soubory zazpívat, zahrát, zatancovat byla ve zdejší jedinečném prostředí, jak samy sdělují, vždy velká radost. (fh)

SPISOVATEL ZE ZOO JERSEY

Před vchodem do Madagaskarského pavilonu v Zoologické a botanické zahradě města Plzně stojí pískovcová busta Geralda Durrella. V úterý 7. ledna ji zdobily růže. To proto, že začátkem ledna se před sto lety tento slavný a v mnoha směrech čínorodý muž narodil. Shodou okolností na konci téhož měsíce také před třiceti lety (1995) jako sedmdesátiletý zemřel. Wikipedie ho na prvním místě představuje jako britského spisovatele, humoristu. Teprve poté jako popularizátora ochrany přírody. Možná, že by to mělo být obráceně. I když hluboká poklona před jeho literárním odkazem. Napsal celkem 29 knih, především autobiografických. Několik jich bylo věnováno rovněž dětem. Jenže spisovatelů, dobrých a výborných, jsou na světě stovky. Kolik toho ovšem vykonal pro ochranu přírody a přerod zoologických zahrad od míst předvádějících zvířata veřejnosti k moderním ochranářským a odborným institucím on, nedokázal zřejmě už nikdo jiný!

Durrellovi rodiče byli angličtí přistěhovalci do Indie, takže Geraldovým rodným městem se stal východoindický Džamšedpúr. Byl nejmladším ze čtyř sourozenců. Jeho otec záhy zemřel, načež se rodina vrátila do Anglie. Bylo mu něco kolem deseti let, když se stěhoval znovu, tentokrát na fecký ostrov Korfu. Zde Gerald prožil pět let dětství. A mohlo to být zřejmě i více, kdyby se v roce 1939 nebyli Durrellovi nuceni kvůli začínající válce vrátit do Anglie. Knihy, v nichž zachytil vzpomínky na způsob života na ostrově, se staly v 70. letech 20. století bestsellery a také podle nich vznikla televizní komedie a dva seriály.

Zvířata měl Durrell rád už od dětství a jeho snem bylo vlastnit zoologickou zahradu. Jeho matka dokonce tvrdila, že prvním slovem, které vyslovil, bylo zoo. V domě na Korfu mu předělali pokoj pro hosty na pracovnu, kde shromažďoval exempláře místních zvířat. Vzdělání mu poskytovali soukromí učitelé, kteří byli nuceni ho kvůli lásce k přírodě vyučovat neobvyklými metodami. Například zeměpis se učil na pláži s pomocí naplavených větviček a skořápek. Jeho blízcí doufali, že až dospěje, najde si jiného koníčka; zvířata jím totiž někdy zneprjemňovala nebo komplikovala život.

Hádejte, co bylo Durrellovým prvním zaměstnáním? Stal se pomocníkem v obchodě se zvířaty. Zde nabyl základní zkušenosti s chovanými živočichy – a ty později náležitě využil při svých výpravách. Na konci války jako student získal místo ve Whipsnadské zoologické zahradě. V ní rozšiřoval své vědomosti a došel k závěru, že pokud by chtěl vlastnit zoo, byla by vyhrazena pouze ohroženým druhům živočichů.

V jednadvaceti letech uskutečnil první sběratelskou expedici. Vedla do Britského Kamerunu. Cestu si financoval z dědictví. Se společníkem odchytli více než sto savců, ptáků a plazů, které prodali londýnské zoologické zahradě. V roce 1949 podnikl další sběratelskou expedici do Afriky a následující rok do Britské Guyany v Jižní Americe. Tyto tři cesty ovšem vyčerpaly všechny jeho finance. I proto, že zvířatům věnoval zvýšenou péči. Stavěl pro ně prostorné klece, dbal o vyváženou potravu, jež v té době nebyla obvyklá. Právě tehdy začal z finančních důvodů na radu bratra Larryho psát o svých cestách knihy.

Úspěch jeho prvotiny Přetížená archa začínajícího spisovatele natolik povzbudila, že vydal další dva cestopisy: Bafutští chrti a Tři jízdenky do dobrodružství. Durrellův styl psaní zaujal mnoho čtenářů. Poté, co vyšla jeho první kniha, literární kritici v Americe a Anglii mu neměli co vytknout. Tituly Přetížená archa nebo Filé z platýse šly na odbyt po celém světě. Přitom – jelikož mu nešla za mlada angličtina, nikdy nechtěl být spisovatelem.

V roce 1953 se G. Durrell vrátil z Jižní Ameriky, kde spolu se svou manželkou J. S. Rasenovou, (vzali se v roce 1951), uskutečnil odchyt zvířat pro londýnskou zoo. Výprava byla námětem knihy Opilý prales, která se dobře prodávala v Americe i Anglii.

Přelomový pro něj byl rok 1958: Rozhodl se získávat zvířata už pro vlastní zoo, neboť se s pochytanými exempláři nerad loučil. Svou zoologickou zahradu chtěl postavit u jižních břehů Anglie. Jenže britská vláda jeho žádost zamítla; a tak v roce 1959 umístil vlastní zoo na 35 akrech ostrova Jersey v Lamanšském průlivu. Koupil tam zároveň zchátralý zámek, který později nechal přestavět. Vznikla v něm škola vyučující ochranu zvířat a také zoologická zahrada. Studovat sem jezdili ochránci zvířat z celého světa. Zoo se stala námětem knihy Zoo na zámku, již dopsal v roce 1964.

Po založení zoo se Durrell opět intenzivně věnoval psaní, aby získal prostředky na investice do zahrady a na její provoz. Jezdil také po západní Evropě a do USA a snažil se získat sponzory pro chov ohrožených živočišných druhů. Řada z nich se odsud po rozmnožení vracela zpět do volné přírody. V tomto životním období byl velmi pracovně vytížen: Psal nové knihy, natáčel rozhlasové a televizní pořady, zároveň sháněl sponzory

a na dálku řídil svou zoo. Na konci sedmdesátých let vychází Durrellův cestovatelský bestseller Zlatí netopýři a růžoví holubi z cesty na ostrov Mauritius. Kromě literární činnosti byl aktivní také v rozhlasové a televizní tvorbě. Jednalo se převážně o náměty z Malajsie, Nového Zélandu i Austrálie. Část této série odvysílala též Česká televize.

Žhavě živý a stále aktuálnější celoživotní odkaz Geralda Durrella uchovává a připomíná nejen jeho obsáhlá bibliografie, především ale zoo Jersey, jejíž myšlenka a poslání se rozšířily do všech moderních zoo světa. Za své aktivity byl oceněn Řádem britského impéria a Řádem zlaté Archy.

Patnáct let po úmrtí G. Durrella, v roce 2010 byl na jeho počest pojmenován nově objevený masožravý druh šelmy, silně ohrožený madagaskarský endemit, jako galidie Durrellova. Hlavní pomník si však postavil sám. Svou celoživotní láskou k přírodě, neutuchající chutí jí pomáhat a chránit... Všim, co pro ni v praxi učinil. (kola)

Foto Jaroslav Kozmíř

Ing. Zbyněk Sevelka pokládá kytičku růží jako vzpomínku na velkého spisovatele a ochránce přírody.

V den stého výročí

Za mrazivého, větrného a celkově nevládného zimního dne se sešla skupina členů Českého svazu ochránců přírody, základní organizace Enkláva, zástupců Sdružení přátel Zoologické a botanické zahrady Plzeň IRIS a jejich sympatizantů před pavilonem věnovaným přírodě Madagaskaru u busty Geralda Durrella v plzeňské zoologické zahradě. Bylo to 7. ledna 2025 v den stého výročí narození tohoto významného propagátora přírody a její ochrany obzvlášť. Při vzpomínkové akci položili účastníci k bustě, vytvořené akademickým sochařem Jaroslavem Šindelářem, pamětní kytičky.

Přítomní si rovněž připomněli autora busty G. Durrella akademického sochaře, malíře, restaurátora a uměleckého pedagoga Jaroslava Šindeláře. Letos v létě oslaví 75 let.

Účastníci akce přivítali příležitost k několikahodinové prohlídce zoologické zahrady. Stála za to! Přijďte také.

Ing. Zbyněk Sevelka

Křivoklátsko začíná už na Rokycansku

Řekne-li se Křivoklátsko, většinou se veřejnosti vybaví krajina kolem hradu Křivokláta, ti znalejší si ji spojí s Chráněnou krajinnou oblastí Křivoklátsko. Pro přesnost je současně biosférickou rezervací UNESCO. Po roce 2021 se dostalo Křivoklátsko do širšího povědomí převážně zamítavou diskusí nad vládním plánem území povýšit na národní park. Rozhodnutí, zda se tak stane či nikoliv, stále ještě nepadlo. Přitom současné vládní garnituře na to zbývá už necelý rok. Společně se zdejším národním parkem je ve hře v Čechách ještě vyhlášení jedné chráněné krajinné oblasti – nám blízkých Krušných hor.

Zeměpisně náleží Křivoklátsko ke Křivoklátské vrchovině. Ač CHKO Křivoklátsko zasahuje do Plzeňského kraje jen minoritně na sever od Zbiroha, Křivoklátská vrchovina začíná už nedaleko od Rokycan. A dokonce v pásmu Radeč je nejvyšší. Sám Radeč s nadmořskou výškou 723 m je celé vrchoviny, jež končí až v okolí Lán a Berouna, nejvyšším bodem.

Křivoklátské lesy, údolí Zbirožského potoka s přírodní kuriozitou – skálními jezírky – jsou turisticky značně vyhledávanou lokalitou. Návštěvnícky opomíjený není ani geografický podcelek Radečská vrchovina. Vyhledávaným cílem výletů byla zejména v dobách před zpřístupněním Brd. Přírodou, rozlehlými lesy, většinou smrkovými, je jim totiž velmi podobná. Některými geology je dokonce považována pro podobné geologické složení za jejich severovýchodní výběžek. Za jeden celek byly Brdy a pásmo Radeče brány na konci 19. století, kdy s rozvojem kolektivní turistiky vznikla potřeba i dobře značených cest k významným pozoruhodnostem. Jedna z prvních čtyř, vyznačených už v roce 1889, tedy rok poté, co vznikl kolem vlastence Vojty Náprstka Klub českých turistů (KČT), vedla právě z Holoubkova na Radeč (tehdy Rač). Traduje se, že když první značkař procházeli Brdy dávali současně názvy dosud nepojmenovaným vrcholům, nebo majícím jméno pouze v němčině, české názvy. A tak dostal jeden z deseti vrcholů Brd jméno Praha. A aby to nebylo Moravanům líto, pojmenovali tehdy z vrcholu Praha další viditelný kopec Brnem. Zatímco dvě největší města mají k sobě daleko 225 km, vzdušná vzdálenost mezi vrchy je pouhých kilometrů dvacet.

Prakticky ze všech světových stran zřetelné pásmo Radeče tvoří vedle nejvyššího vrchu dále již zmíněné Brno (718 m n. m.), Hrad (680 m n. m.), Rumpál (639 m n. m.) a Bechlov (599 m n. m.).

Radečská vrchovina je zajímavá nejen turisticky, ale je významná též z hlediska krajinářského a přírodního. Pro svůj krajinný ráz zcela dominantní pro střední část Rokycanska je od roku 1979 na ploše téměř 6 000 ha chráněna jako přírodní park Radeč. Ukrývá i dvě zvláště chráněná maloplošná území – přírodní památku Niva u Volduch a rovněž přírodní památku Rumpál. Prvá chrání 1,5 ha přirozených olšových porostů pod hrází Horního haberského rybníka v nivě Voldužského potoka. Druhá opuštěný lom na úpatí stejnojmenného vrchu odkrývající ve vrstvách pískovců a jílovců trilobity. Obě památky, což bude platit taktéž o následujících zmíněných maloplošných chráněných územích, jsou zajímavé především pro odborníky. Také k nim nevedou žádné turistické značené cesty.

Neznačená je rovněž cesta na vrchol Rumpálu. Ale určitě stojí za to se po ní vydat a výstup nevzdat! Především proto, že výhled do kraje je z něho opravdu úžasný! Kdysi se zde a v okolí těžil křemenec potřebný pro produkci skla. Starou výrobní tradici připomíná nedaleká Sklená Huť. Z té se také na Rumpál vypravíme. Nejprve po zelené turistické značce. Hned na kraji lesa ji ovšem opustíme a budeme pokračovat vzhůru do kopce po lesní cestě. Suťové kamenné moře je zřejmě

Foto 2x Vlastimil Cihlár

Foto Jaroslav Vogeltanz

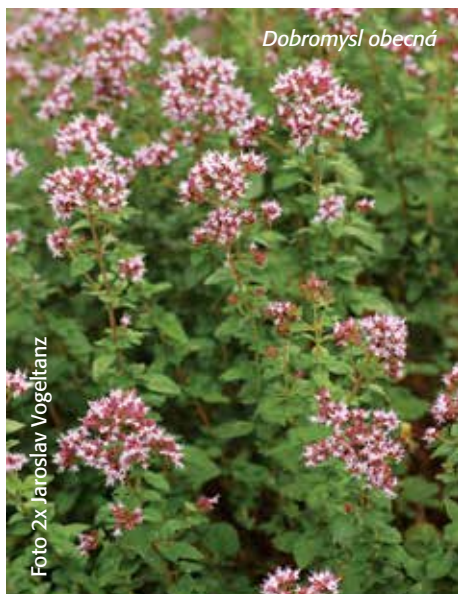
pozůstatkem po těžbě křemence. Po krátké námaze už stojíme na vrcholu kopce posetém dalšími hromádkami vytěženého kamení. Přehlédnout nelze množství a různorodost lišejníků a mechů pokrývajících jednotlivé balvany. Je to doklad čistoty ovzduší v Radečské vrchovině. Od solitérního, asi pět metrů vysokého balvanu připomínajícího z jedné strany obří lidskou hlavu s velkým nosem, se vydáme po horizontu k vyhlídce. Průvodcem bude jen úzká pěšinka vyšlapaná zvěří. Až se před námi objeví mohutné skalisko zvané Černá skála, jsme u cíle. Výhled do krajiny tu námuha určitě vynahradí! Podíváte-li se na strukturu kamene pod nohama, objevíte dokonalou strukturu slepence, horniny tvořené povětšinou křemenem a různými druhy pojiva.

Prakticky na druhé straně Radečské vrchoviny, při jejím severním okraji, u hranice CHKO Křivoklátsko, nedaleko obce Terešov, se nachází další chráněné území: Přírodní rezervace V Horách. Vyskytuje se zde jedna z nejbohatších koncentrací tisů červeného v ČR. V lokalitě, v těžko prostupném lese a na prudce se svažujících stráních, se nachází ke 3 000 jedinců starých 200 až 800 let. Druhově významné je rovněž bylinné patro.

Vydejme se ale dál na východ. Další podcelek Křivoklátské vrchoviny rozkládající se na pravém břehu Berounky – Vlastecká vrchovina – je značně členitá a je tvořena výlevnými vyvělinami z první periody prvohor (kambria). Na jejím severozápadním okraji vystupují na povrch vyvěřelé horniny z období starších prvohor. Jedná se především o ryolit, který zde má barvu od oranžově hnědé až po červenou, a bezlesým kamenitým stráním dává zajímavé červenavé zbarvení. Úzké skalní hřbety a hustá síť hlubokých roklí vtiskuje tomuto území velmi divoký ráz. Jeho nejvyššími vrcholy jsou Těchovín (617 m n. m.), Vlastec (612 m n. m.) a Kohoutov (596 m n. m.).

Těchovín nacházející se uprostřed rozlehlých zbirožských lesů je nejvyšším bodem CHKO Křivoklátsko. Původ má pravděpodobně v prvohorní podmořské sopce. Obdobně je tomu taktéž u nedalekých vrchů Vlastec a Kohoutov. Převládající horninou je právě ryolit. Na svazích Těchovína jsou drobná suťová pole a skalní výchozy. Porostlé jsou pestrým smíšeným lesem, typickým pro zdejší krajinu. Hnízdí v nich čap černý a je domovem početné mufloní populace. Okolí vrchu patří k nejzachovalejším lesním celkům v celé chráněné oblasti.

V okolí posledního z jmenovaných nejvyšších vrcholů se nachází stejnojmenná národní přírodní rezervace chránící starý květnatý bukový porost. Zdejší prales byl vyjmut z běžného obhospodarování ve 30. letech 20. století zásluhou vlastníka zdejších lesů – rodu Colorado Mansfeldů. Těm patří i v současné době. Nevynula se mu však tzv. toulavá těžba zaměřená na získávání palivového a stavebního dřeva. Jejím následkem zde prakticky zmizely veškeré jedle. V rozvolněných porostech se vyskytuje výrazné keřové patro. V okolí Kohoutova se lze setkat se vzácnými mloky skvrnitým, čolkem horským, žábou kuřinkou žlutobřichou, čápem černým a samozřejmě také

Dobromysl obecná

Foto 2x Jaroslav Vogeltanz

Přírodní rezervace
Skryjská jezírka.

Foto Pavel Moulis

Jelen sika

s muflonem obecným. Značné je celkové rozšíření jelení zvěře včetně nepůvodního jelena sika. Okus vegetace jimi způsobený silně devastuje zdejší rostlinstvo, lilie zlatohlavá už mu padla za oběť. Jako na jednom z mála míst v Čechách se tady vyskytuje největší evropský brouk, jímž je roháč obecný. Ke svému životu potřebuje odumřelé dřevo, kterého je v našich lesích čím dál méně. Ve stádiu dospělce žije jen několik měsíců, zato larvy se vyvíjejí čtyři až šest let. Kousnutí samičkou je bolestivé, naopak větší kusadla samečků slouží především k témuž, co parohy vysoké zvěře – k soubojům o druhé pohlaví.

A tady naše putování po Křivoklátské vrcholovině od jihozápadu na sever ukončíme. I proto, že jsme stanuli společně se Zbirožským potokem a jeho populárními Skryjskými jezírky na hranicích Plzeňského a Středočeského kraje. Jít dál, ocitli bychom se v poněkud odlišné krajině s typickými vrcholovými plešemi prakticky bez stromů, někdy i bez keřů porostlými jen sporou suchomilnou vegetací. (zh)

Zachránce Pučanky, botanik Pošumaví

Sušicko-horažďovické vápence jsou významnou botanickou oblastí v Plzeňském kraji. Místem výskytu řady chráněných a mimořádně vzácných rostlin. Jako první si výjimečnost této lokality uvědomil Josef Vaněček, učitel a pošumavský botanik. Narodil se před 115 lety – 5. ledna 1910 – ve Lnářském Málkově na Blatensku. Základní školu navštěvoval v Kadově, měšťanskou v Blatné a do Českých Budějovic se přihlásil na učitelský ústav. Po jeho absolvování byl učitelem v Sokolově, Boru u Tachova, Rabštejně nad Střelou a v Chanovicích. V únoru 1939 začal učit ve škole v Hejné. Jí zůstal věrný jako řídící učitel až do odchodu do důchodu v roce 1970, tedy více než třicet let. Léta odpočinku až do úmrtí 21. prosince 2001 trávil v Sušici.

Josef Vaněček byl v regionu znám jako vynikající znalec místní přírody. V roce 1942 se stal konzervátorem ochrany přírody pro tehdejší okres Horažďovice a po územní reorganizaci zastával od roku 1961 tuto funkci pro celý nově vzniklý okres Klatovy. Původní zájem o mineralogii a zoologii po příchodu do Hejné doplnil o botaniku. Botanickým výzkumům věnoval posléze většinu zde stráveného času. Zpočátku se zaměřil především na poznání květeny tehdejšího politického okresu Horažďovice. Později svůj zájem rozšířil na celé území sušicko-horažďovických vápenců, ale také na sousední část Sušicka a Kašperskohorska.

Právě díky jeho iniciativě byla v roce 1948 vyhlášena přírodní rezervace Pučanka. Tím výrazný kopec s vápnomilnou květenou zachránil před zánikem, neboť ho měl pohltnout sousední vápencový lom. V roce 1953 vznikla jeho přičiněním přírodní rezervace na dominantě a symbolu zdejšího kraje – na Práchni. Aktivně se podílel na soupisu dřevin v zámeckých parcích, zeleně na nelesní půdě, památných stromů a na vyhlášení klidových oblastí na Klatovsku. Spolupodílel se též při vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Šumava, kde následně pracoval v poradním sboru. Pověstný je jeho herbář; obsahuje více než 15 000 položek a je dnes součástí veřejných sbírek nejen několika regionálních muzeí, ale také univerzitních pracovišť a dalších institucí. Nejvýznamnější z více než 100 publikovaných statí a odborných článků týkajících se botaniky a ochrany přírody je bezesporu kniha Květena Horažďovicka z roku 1969. V roce 1977 byl Josefu Vaněčkovi udělen čestný titul Zasloužilý člen Československé botanické společnosti, jejíž jihočeskou pobočku pomáhal zakládat. Za dlouholetou činnost v ochraně přírody získal v roce 1987 titul Zasloužilý pracovník ministerstva kultury. Na jaře 2012 mu byla odhalena pamětní deska na škole v Hejné.

Foto Radim Paulič

Josef Vaněček usiloval o vyhlášení Pučanky přírodní rezervací především pro zdejší poměrně početnou populaci orchideje tořiče hmyzonosého.

(kola)

ŽIŽKOVY DUBY 2024

Loni uplynulo 600 let od smrti slavného českého vojevůdce Jana Žižky. Narodil se kolem roku 1360 v jihočeském Trocnově, podle pověsti pod mohutným dubem, který mu dal životní sílu. A dub hrál hlavní roli též ve výsadbové připomínkové akci ŽIŽKOVY DUBY 2024 zorganizované městem Strakonice, jakožto další částí ekologicko-osvětového cyklu Zahradou poznání. Uskutečnila se ve spolupráci s jihočeskými i západočeskými místy Čejetice, Horní Poříčí, Katovice, Kladruby, Malý Bor, Písek, Rabí, Štěkeň, jejichž dějiny jsou, stejně jako historie Strakonice, úzce svázány se jménem legendárního jednookého válečníka. Především v letech 1420 až 1421 zdejší krajem často táhl a vybojoval několik vítězných bitev. Poprvé v Sudoměře (25. března 1420) proti přesile píseckého královského vojska a strakonických křižovníků. V rybníční krajině využil strategii vozové hradby v kombinaci s přírodními obrannými prvky. Už v dubnu téhož roku poprvé oblehl a dobyl hrad Rabí. O rok později, při druhém obléhání, tu podle legendy přišel o zbývající oko. Po slavné pražské bitvě na Vítkově se vrátil na jih, obsadil Písek i Vodňany, a s podzimem se objevil u Horažďovic. Následovala krvavá bitva 12. října 1420 u Panského Boru (dnes Malý Bor). Z té doby pochází také pověst o starobylém Žižkově mostě přes Březový potok pod Katovickou (také Kněžší) horou na rozhraní katastrů Dolní Poříčí a Katovice. Měl být vystavěn právě při tažení do západních Čech a na Rabí. Na konci 20. let minulého století byl potok regulací sveden mimo most, vedle toho historikové mluví o pouhé pověsti. Přesto je místo na turistické trase kolem Otavy stále hojně navštěvováno. Někde přeci museli husité Březový potok překročit! Navíc se tu mohli cítit v bezpečí, neboť Katovice, jako součást panství Střela, stály na straně kališníků. A právě u polní cesty pod Střelou se uskutečnila výsadba šesti pyramidálních dubů. Symbolizují šest století od Žižkova úmrtí a také štíhlá husitská kopí a jejich řada vozovou hradbu.

V krajině jihozápadních Čech tak vznikla v rámci projektu ŽIŽKOVY DUBY 2024 další nová stromořadí, jež jsou navíc neokázalými živými památníky na muže, který se do českých dějin zapsal nesmazatelným písmem a přes veškeré historické veletoce zůstává symbolem statečnosti, nezdolnosti a ryzího češství.

Ing. Miroslav Šobr, odbor životního prostředí
Městského úřadu Strakonice

U NÁS DOMA – PŘÍRODNÍ ZAHRADA A MINIMUZEUM PŘÍRODY

Zoologická a botanická zahrada města Plzně nepřímo přispívá k ekologické výchově dětí a dospělých v Karlovarském kraji

Text a foto **Kateřina a Libor Dvořákoví**

Přírodní zahrada je obhospodařována tak, aby podporovala přírodní rozmanitost, fungovala proti klimatické změně a dělala dobře lidem a živočichům, jež v ní žijí. Samozřejmě do ní nepatří chemie ani pro hnojení, ani v boji proti škůdcům. Na hnojení máme kompost a na škůdce přirozené nepřátele, kteří zahradu rádi obývají díky pestrosti prostředí. Do přírodní zahrady nepatří ani rašelina. Nikoliv proto, že by byla něčím škodlivá, ale místa, kde se těží, jsou ničena, což přírodní zahradník nechce podporovat. V přírodní zahradě máme množství nestříhaných keřů a stromů, které poskytují stín, úkryty i potravu, trávník udržujeme delší a pestrý, a někde máme též květnatou louku. Suché rostliny ze záhonů a spadlé listy odstraňujeme až na jaře, protože přes zimu poskytují úkryt, potravu, hnojení i teplo. Umísťujeme budky pro ptáky a také netopýry, hmyzí hotely, nebo hromadu větví na zimování, či staré dřevo jako broukovitště. V takové zahradě je pro děti i zvědavé dospělé mnohem více zajímavého než v té konvenčně obhospodařované. Podrobnosti o přírodních zahradách se dozvíte na stránkách spolku Přírodní zahrada www.prirodnizahrada.eu. Mimo další informace je zde uvedeno, jak si nechat zahradu certifikovat a dostat na plot plaketu s ježkem, která vám pomůže tuto dobrou myšlenku propagovat.

Ve Třech Sekerách u Mariánských Lázní máme certifikovanou přírodní zahradu U nás doma a v ní jako bonus pro návštěvníky minimuzeum přírody. Jezdí se sem vzdělávat a užít si zdejší atmosféru

děti i dospělí, většinou z Karlovarského a Plzeňského kraje. Pro školkové i školní třídy nebo družiny je připraveno množství odborně vedených přírodovědných programů, věnujeme se dětem od tří let po středoškoláky; jezdí sem zájmové kolektivy a v létě tábory. Také zde příležitostně probíhá vzdělávání dospělých, například učitelé základních a středních škol se tady prakticky seznamovali s tím, jak učit o bezobratlých v terénu; paní učitelky z mateřinek si zkoušely, co mohou v přírodní zahradě (kterou si budují u školky) dělat s dětmi. Přírodní zahradnice zase u nás pronikaly do tajů tvorby zahradních programů pro školy. V rámci exkurze pro veřejnost jsme hledali a určovali v zahradě měkkýše a hmyz.

Komentované prohlídky přírodní zahrady a muzea děláme v některých letech při víkendové otevřené zahradě, ale veřejnost může po domluvě přijít rovněž během roku. Lidé si mohou vybrat, zda je zajímavá zahrada a muzeum, nebo jen jedno z toho. Pro vážné zájemce máme ještě na ukázkou vědecké sbírky hmyzu. Shlédnout lze také několik druhů terarijních švábů, jež můžete získat jako domácí mazlíčky. Informace o možnostech návštěvy pro veřejnost a kontakt najdete na stránkách muzea muzeum3sekery.webnode.cz.

Jak návštěva probíhá, pokud přijede škola či oddíl? Záleží na tom, kolik mají času. Přijedou-li dvě třídy na dopoledne, jednu pošleme na procházku po našem krásném okolí (třeba se jde podívat na činnost bobra v rybníku) a druhá má s námi pro-

gram. Nejméně po dvou hodinách se vystřídají. Lepší je, pokud je u nás jedna třída na půlden. Užije si tak nejen zahrada, program a rychlou prohlídku muzea, ale děti mohou ve chvílích volna využít přírodní prolézačky. Nechybí mezi nimi domeček se skluzavkou umístěný na staré hrušni nebo „mraveniště“ v hromadě větví. Například kladinu nebo překlápěcí houpačku využíváme i při samotném programu, protože motorika je velmi důležitá a děti už nejsou moc zvyklé se pohybovat. Při půldenní návštěvě si skupina také stihne opět špekáčky, pokud si je přiveze. O oheň se postaráme my.

Samotný vzdělávací program využívá co nejvíc prostředí v zahradě a exponáty z muzea. Pro první návštěvu doporučujeme program zaměřený přímo na přírodní zahradu, který je zpracován pro všechny věkové skupiny. Zkoumají, co žije na louce, pod kameny, v zahradním jezírku. Pozorují dění u hmyzího hotelu nebo hledají a ochutnávají jedlé rostliny v trávníku. Vše si vyzkoušet vlastními smysly má mnohem větší význam než sezení v lavici! Při ekovychovných programech pro nejmenší dobře poslouží též plyšová zvířátka, z nichž některá jsou z obchůdku z zoo Plzeň.

Díky tomu, že Karlovarský kraj hradil školám autobusy, přivítali jsme tu ve druhém pololetí minulého školního roku 30 skupin žáků. Neváhaly ovšem přijet ani třídy z Plzeňského kraje, které si dopravu platily z jiných zdrojů. Programy v zahradě nabízíme od jara do podzimu, celoročně jezdí autorka článku s programy do škol. Informace najdete www.ekovychova-zapad.cz.

A jak to souvisí s plzeňskou zoologickou a botanickou zahradou?

V našem muzeu máme též exponáty, které nám laskaví pracovníci plzeňské zahrady včetně specializované expozice Akva-tera darovali či umožnili si sebrat: peří, trus, hadí svlečky, želví vejce, zajímavé šišky. Všem jim za to děkujeme! Muzeum je srdeční záležitostí hlavně druhého autora článku. Ve sbírkách jsou přírodniny legálně sebrané přímo v terénu nebo zakoupené. Máme ale také vystavený preparát vydry, kterou v Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les srazilo auto. Jako zvláště chráněný druh podléhá rovněž mrtvá vydra ochraně, takže na ni máme povolení z Krajského úřadu Karlovarského kraje. Všechny exponáty jsou samozřejmě řádně popsány a pojmenované, u některých je taktéž krátký poučný text. Návštěvníci muzea si mohou exponáty nejen prohlédnout, ale také se ptát či poslouchat výklad k jednotlivým položkám nebo sbírkám. Na některé věci si lze sáhnout, potěškat si je – jako například šišku borovice Coulterovy. Tyto nejtěžší šišky na světě mají v čerstvém stavu hmotnost až 2,5 kg. Velkou atrakcí, zejména pro menší děti, je hlazení preparovaného jezevce.

Na co vše se v našem muzeu můžete těšit? Na šišky a šišťice více než 160 druhů a kříženců jehličnanů, trus a vývržky 90 druhů živočichů, pera více jak 110 druhů ptáků, lebky, rohy a parohy od více než 60 živočišných druhů, ale také téměř 80 druhů chorošů, větve více jak 220 druhů stromů a keřů a mnoho dalšího. Sbírkami samozřejmě stále rozšiřujeme, takže ve chvíli, kdy budete číst tento článek, bude pravděpodobně exponátů opět o něco více.

A když jsme zmínili nejtěžší šišku na světě, co výjimečného u nás ještě můžete vidět? Šišku borovice Lambertovy, která je největší na světě. Může dorůst až 60 cm. Mezi ptačími hnízdy je to například pozoruhodný výtvar moudivláčka lužního, umně spletená stavba, jež je zavěšena na větví, lebky mnoha našich netopýrů, hlodavců a hmyzožravců nebo choroš měřící 75 cm. Nemůžeme zde vypisovat vše, na to nemáme dost prostoru. Prostě k nám přijďte podívat se na zahradu i do muzea!

Adventní a vánoční klasika

Živý betlém.

Chytání zlaté rybky.

Bilance doprovodného programu v Zoologické a botanické zahradě před koncem roku to nemá jednoduché: Čtenáře atakují bělající se trávníky sedmikráskami, jarní kvítí začíná kvést jako o závod, teploty už jsou příjemně teplé a IRIS předkládá popis dění ze zimního adventu a Vánoce. Jenže akce, které se v tomto období konají, pominout nelze. Tak velká jejich frekvence během natolik krátkého časového období se v průběhu roku neopakuje! Čtyřikrát připomenutí adventu, vánoční program na Štědrý den a podobný též na Silvestra. A k tomu ještě Nový rok na pokladnách se slevou na příštím vstupném.

Loňský víkendový program byl tradiční: Začal tvorbou adventních věnců, následovalo čertovské a mikulášské odpoledne. Tentokrát sice bez přidruženého uspávání medvěďů. Namísto toho mohly děti hledat po zahradě rohatá zvířata (i když samotní čerti měli spíš růžky). Ač novinka, mezi malými účastníky o ni byl velice slušný zájem. Třeba i proto, že si znásobili nadílku, jež na ně čekala ve statkové kovárně. Pomyslnou třešničkou adventních sobot byl po několika letech opět legendární staroplzenecký živý betlém. Se zoologickou a botanickou zahradou nejdéle spolupracující kulturní soubor – Plzeňáček – advent u symbolického rozsvícení vánočního stromu ukončil.

Na Vánoce se program přestěhoval z Lůftnerky do centrální části zahrady. Také tentokrát lety osvědčená klasika: Chytání zlaté rybky o první dárky Štědrého dne, jesličky pro dárky návštěvníků zvířátkům a samozřejmě soutěžní naučná stezka.

Pochopitelně na téma vánočních tradic. Škoda, že z technických důvodů se nekonaly ani v roce 2024 Vánoce u šimpanzů. Zdejší omladině – čtyřleté samičce Caille a ročnímu samečkovi jménem Dumay, stejně jako návštěvníkům, by byly udělaly určitě radost! V mnohých rodinách, a nejen z Plzně, patří návštěva zoologické a botanické zahrady právě na Štědré dopoledne k obvyklým tohoto dne. Jiní si naopak počkají na rovněž neopakovatelnou silvestrovskou atmosféru. Děti si při chytání zlaté rybky a s jejími dárky zopakují Štědrý den a některá rodina se určitě stane kolem 13. hodiny symbolicky posledním návštěvníkem zoologické a botanické zahrady. Tak jako loni, předloni... (Více v rubrice Kaleidoskop). Jen naučná stezka vybočila trochu z každoročního formátu. Vedle toho, kdy bude další přestupný rok, o kolik se prodlouží den na Nový rok, proč nemůže být nikdy vánočním stromkem modřín... směřovaly dvě otázky též k významným výročím: Před 20 lety byla slavnostně otevřena kamenná japonská zahrada Šówa-en a v témže roce poctila Zoologickou a botanickou zahradu města Plzně návštěvou Lee Durrelllová, vdova po slavném zoologovi, ochránci zvířat a spisovateli Geraldovi Durrellovi. A nepřiletěla tehdy v říjnu s prázdnou; naopak darem pro plzeňskou zoo bylo deset samečků vzácných kaloňů zlatých. S šesti samičkami z Olomouce se následně stali základem chovné skupiny. Budoucnost tohoto druhu letounů byla velice ohrožena. V roce 1976 žilo na ostrově Rodríguez pouhých 130 jedinců. (hy)

Foto 3x IRIS Miroslav Volf

TVÁŘE KAMPANĚ

3. ZÁVĚREČNÁ ČÁST

Také letos budou evropské zoologické zahrady prostřednictvím ochranné kampaně Asociace evropských zoo a akvárií (EAZA) na podporu biodiverzity Vietnamu VIETNAMAZING pomáhat při ochraně tamní přírody. Pro svoji neuvěřitelně druhovou bohatost, ale současně značné ohrožení, si to určitě zaslouží. Představujeme vám další vlajková zvířata kampaně.

Krokodýlovec čínský

Foto Kateřina Misíková

► **Želva annamská** o velikosti asi 30 cm žije v pomalu tekoucích a stojatých sladkých vodách a vyskytuje se už pouze (zřejmě) na velmi malém území Vietnamu. Je řazena mezi kriticky ohrožené taxony, neboť patří mezi nejvíce ohrožené druhy želv. Její budoucnost je závislá na chovu v lidské péči, kde se jí daří velmi dobře – je snaha o její návrat do přírody. V létě 2020 byla zastoupena ve 30 evropských zoo. Mezi nimi bylo rovněž šest z ČR. Obdobný počet zoo se želvami annamskými mají už jen v Německu a ve Velké Británii.

► **Krokodýlovec čínský** je barevně velmi proměnlivý; typická je kombinace šedých a hnědých skvrn na hřbetní straně a světle béžových na břiše. Samci bývají zbarvení výrazněji a mají na spodní straně těla oranžovou kresbu sahající až k hrdlu. Velká zaoblená hlava je šedá, s bílými a černými pruhy kolem očí a na tvářích. Na pruhovaném ocase jsou dvě řady klenutých šupin, které připomínají štítky na hřbetě krokodýlů. Rozšířen je v jihovýchodní Číně a v severním Vietnamu. Krokodýlovec čínský je úzce vázán na vodní prostředí. Žije v oblasti horských bystřin a mlžných lesů. Ve vodě si obstarává také potravu: „Loví různé malé ryby, bezobratlé a cokoliv, co je schopen udolat,“ informuje chovatel Aleš Zíka a pokračuje: „Tito plazi mohou ve vodě také spát. Potopí se, zavrou oči a spí. Po určité době, kdy přijde čas nádechu, dokážou i během spánku vystrčit nozdry, nadechnout se a zase se potopit. Pod vodou takto vydrží až hodinu.“ To nejsou údaje z různých informačních zdrojů, ale poznatky opřené o vlastní chovatelské zkušenosti. Krokodýlovci nechybějí v kolekci plazů plzeňské zoo a stará se o ně právě A. Zíka. Veřejnost si je může prohlédnout v čínském pavilonu, další jsou v chovatelském zázemí.

Samci měří od 15,5 do 36 cm, samice od 22 do 40 cm; jejich hmotnost se pohybuje kolem 150 g. Samice jsou vejcoživorodá, březost trvá minimálně osm, maximálně dvanáct měsíců.

Samice nekladou vejce, ale mláďata se vyvíjejí v těle matky. Živá o hmotnosti kolem čtyř gramů se rodí zhruba po devíti měsících. Vzhledově vypadají jako zmenšeniny dospělců, odlišují se pouze zbarvením: Mají jasně žlutou skvrnu na hlavě, a naopak jim chybí červená barva na spodní části těla.

Mláďata v počtu dvou až dvanácti jedinců přicházejí na svět na břehu. Jsou plně vyvinutá, matka se už o ně nestará a nechává je volně se rozeběhnout do světa.

Jelikož rodiče o své potomky nepečují, spoléhají se malí krokodýlovci na svůj obranný mechanismus. V případě nebezpečí natáhnou končetiny podél těla a znehybní, takže působí jako kus větvičky. Vzhledem k tmavému zbarvení dokonale splynou s okolím. Dokud se cítí ohrožení, ani nemrknou. Takto dokáží setrvat až několik hodin. Díky tomu se jim daří oklamat většinu predátorů.

Tento ohrožený ještěr je poměrně starobylý druh. Ač trochu připomíná krokodýly, není s nimi vůbec příbuzný. Většinu času tráví na břehu horských potoků, kde si hledá potravu nebo nehybně odpočívá. V nebezpečí bleskově skočí do vody. V červeném seznamu Mezinárodního svazu ochrany přírody (IUCN) je krokodýlovec čínský zařazen jako zranitelný druh. Hlavních příčin poklesu početnosti je několik: Kácení lesů jednak znehodnocuje vodní prostředí, na něž je vázán, úbytek břehového porostu znamená, že je snazší kořistí pro predátory. Kromě toho je loven pro chov i pro tradiční čínské léčitelství. „Mají tu smůlu,“ sděluje A. Zíka, „že tamní domorodci věří, že když se krokodýlovec usuší a rozemele na prášek, pomůže jim to vyléčit nespavost.

Zatím ještě nejsou kriticky ohrožení, ale jsou k tomu hodně blízko.“ Další skutečnost je spíše zajímavostí: „S naší ještěrkou má krokodýlovec společné například to, že když se mu třeba ulomí ocas, anebo na něj zaútočí nějaký predátor a ukousne mu ho, tak má takový stupeň regenerace, že mu zase doroste,“ prozrazuje terarista Zoologické a botanické zahrady města Plzně Aleš Zíka.

Vzácné krokodýlovce čínské se podařilo na jaře 2023 rozmnožit jako první zoo v ČR ostravské zoologické zahradě. Stala se tak teprve druhou evropskou zoo, kde tito plazi v péči člověka přišli na svět. Tou první je zahrada v Kolíně nad Rýnem. Ostravská samice přivedla na svět čtyři mláďata.

► **Rod trnočolek** žije jen ve třech provinciích na severu Vietnamu. Ohrožuje ho rozšiřující se těžba uhlí, lov pro tradiční asijskou medicínu a obchodování se zvířaty.

► **Rod drsnokožka** je v seznamu kampaňových živočichů zástupcem obojživelníků; jejich zástupce je chován v plzeňské zoo. Podle Mezinárodního svazu přírody (IUCN) je pět vietnamských druhů ve stupni ohrožení.

► **Sevelii pruhované** jako sladkovodní rybě nejvíce škodí výstavba dalších přehrad, nadměrný rybolov a znečišťování vodních toků.

► **Plž tochomorfa kambodžská** je endemickým druhem. Pestře zbarvená a lesklá ulita ho činí atraktivním pro černý trh.

► **Stražilka Nuichua rabaeyae** žije pouze na jednom místě světa – v téměř třisethektarovém Národním parku Nui Chua. (rz)

Jiří DOXANSKÝ, hlavní chovatel v Akva-tera: VĚŘÍM, ŽE LETOS TO BUDE PŘES DVACET TISÍC!

Opravdu velkou radost mi udělala loňská návštěvnost v Akva-tera. Přišlo se k nám podívat více jak 19 500 lidí, což byl téměř rekord v její historii v tomto století. Větší zájem o naši expozici byl pouze v roce 2005 díky unikátní výstavě sklípkanů. Celoroční návštěvnost tehdy činila 22 000 osob. Jen na vlastní výstavu zavítalo 4 000 zájemců. Průměrně si v minulých letech prohlíželo zdejší expozice s rybami, obojživelníky, plazy a bezobratlými ročně kolem 15 000 lidí. V covidových letech to bylo přibližně o 3 000 méně. Když jsem se zamýšlel nad důvody tohoto zájmu, tím spíše, pokud byl celkový loňský počet návštěvníků v zoologické a botanické zahradě pod úrovní roku 2023, na prvním místě jsem si vyhodnotil reklamu. Bylo jí podstatně více než v předchozích letech a ukázalo se, že veřejnost

opravdu motivuje. Akva-tera se objevila na městských lavičkách a dokonce na Primě. A hned třikrát. Redaktorce Alex Hrdinové se tu tak líbilo, že se vrátila k dalšímu natáčení. Také se ukazuje, že značný zájem je o Facebook Akva-tera. Své samozřejmě udělalo otevření avizovaného mořského akvária. Také se mi potvrzuje, že ke kladnému hodnocení a zájmu o naši expozici přispívá, když lidé přijdou a uvidí nové terárium nebo akvárium, novinky mezi živočichy. A zajdou se podívat za půl roku a překvapí je opět něco, co tu ještě při jejich poslední návštěvě nebylo. Jako dlouholetý pracovník Akva-tera musím ocenit, že od oslavy šedesátého výročí jejího založení v roce 1962 se do ní investuje a povzbudivé jsou rovněž výhledové plány. V souvislosti s návštěvností je třeba zmínit také školní výuko-

vé programy. Přijde jedna třída a na doporučení paní učitelky postupně i další třídy. Myslím, že o zážitcích dětí mluví také doma, což potom vede k rodinným návštěvám.

Mám radost, že jsme sice teprve na začátku roku, ale návštěvníkům můžeme nabídnout další novinky. Ještě dříve, než otevřeme akvárium s mořskými koníčky, které se určitě stane návštěvníckým tahákem, mohou se zajít podívat na ojedinělou expozici věnovanou japonským ostrovům. Ojedinělá je svým zeměpisným zaměřením, protože není v zoo časté. K prohlédnutí zde budou čolci okinawští, ohrožený endemitní ještěr *Takydromus dorsalis* (bičochvost), ryba medaka japonská či kuňka východní. (rz)

Zdeněk BŘÍZA, zahradník, chovatel: SE LVY ZA ZÁDY

Mým služebním autem je také velká dodávka, takže bylo celkem logické, že jsem zastoupil při transportu lvích mláďat

do Španělska zraněného dlouholetého řidiče při těchto cestách po Evropě já. Jízda se nedala odkládat, hrozilo, že by všechny povolení a dokumenty propadly a roční práce řady lidí by přišla vniveč. Jenže ve čtvrtek mi prasklo pření sklo, v pondělí jsme měli vyjet. Ještě, že za ta léta má člověk nějaké známé a zoologická zahrada má v Plzni dobré jméno. V tomto případě patří poděkování za ohromnou vstřícnost a ochotu do firmy Autoskla Šrámek.

Na celkem 6 500 km dlouhý „výlet“ jsme vyrazili ve třech: Vedoucí byl hlavní zoolog Bc. Tomáš Jirásek, jako druhý řidič jel technik Petr Filip. Prostorový mercedes jsme měli pro sebe, zvířatům patřil speciální přepravník. V Plzni začala nakládká v devět hodin. Postaral se o ni kolega řidič Jiří Lepič se speciálním nakladačem a proběhla rychle a hladce. Všechno měl promyšlené, proměřené, takže nedošlo k žádnému zdržení. Bez kolíží se obešlo i naložení transportní bedny se lvem v Hannoveru. Byla to dohoda v rámci Evropské asociace zoologických zahrad, ale pro nás to samozřejmě znamenalo další kilometry navíc. Protože, když se podíváte na mapu, k pobřeží Středozemního moře vede od nás určitě přímočařejší cesta. A to jsme ještě netušili, co nás čeká ve Španělsku.

Se třemi šelmami v přívěsu jsme vyrazili k cíli. Bylo před námi 3 500 kilometrů a nonstop štreka jen se zdravotními přestávkami, výměnami řidičů a tankováním u čerpacích stanic. Do španělské zoo jsme se blížili průměrnou rychlostí osmdesát kilometrů za hodinu. Na to, že jsme se lvy cestovali v listopadu a Španělsko postihly zničující povod-

A jsme na místě.

Foto Petr Filip

ně, kdy někde za jediný den napršelo co normálně za rok, v okolí Valencie byly stržené dálnice, šlo o slušný průměr. Stále jsme hledali ten nejlepší směr, hodnotili objízdné trasy. Byla to příšerná apokalypsa s nevidanými materiálními ztrátami, mrtvými.

Do cíle, jímž je Selwo Aventura Estepona u pobřeží Středozemního moře mezi Malagou a Gibraltarem, jsme dorazili ve středu před šestou hodinou. Na místní poměry velice brzy a na všech byl zřejmý šok z povodní. Pořád hleděli na oblohu a lekal je každý mráček. Obrovský jeřáb, který přijel vytáhnout transportní bedny se zvířaty z přívěsu nás trochu, když jsme si vzpomněli na malou a zcela dostačující mechanizaci v Plzni, poněkud zaskočil, ale jejich řešení. Nad celkem chladným přijetím jsme mávlí rukou. Ovšem couvání s poměrně dlouhou

soupravou ve velice stísněném prostoru, to bylo opravdu nepříjemné. Prakticky jako jediná se nás snažila navigovat akční žena, jak jsme si mezi sebou nazvali jednu pracovníci zahrady, která se nám snažila ve všem pomoci. Jenže jak byla malá, tak jsme ji v zrcátku stejně moc neviděli. Ale povedlo se. Samozřejmě prvořadě bylo dovést lvy v pořádku, a to se podařilo na sto procent.

Vzhledem k tomu, že jsme v Zoo v Hannoveru nechali jinou transportní bednu, mohli jsme se vrátet domů nejkratší možnou cestou. Tak, a než vyrazíme, dáme si dobrou večeři. Zasloužíme si ji, řekli jsme si. Jenže v zemi paralyzované povodněmi to bylo přání nesplnitelné. Byli jsme rádi, když jsme se mohli zastavit u Turků na kebab. (rz)

Foto 2x Kateřina Misíková

JSME VE SVĚTĚ ZOOLOGICKOU VELMOCÍ

V prvopočátcích turistiky si vzal člověk, jedinec, manželský pár, přátelé bařůžek, do něj nějaké to jídlo a pití, mnoho ho být nemohlo, protože tekutiny byly výhradně uzavírány do těžkých skleněných lahví. Do přírody, za poznáním, dobrodružstvím se jezdilo většinou na jeden den, protože ubytoven, hotelů bylo poskrovnu. Jak jich přibývalo a s nimi i dalších služeb ve prospěch turistů, cestovatelů, poutníků a léta běžela vpřed, kde se vzal, tu se vzal pojem turismus. Začal se vykazovat jeho podíl na hrubém domácím produktu (HDP), meziročně porovnávat počty domácích a zahraničních turistů, kolik kde strávili noci, kolik utratili. Prostě z turistiky, jedné z lidských zálib, smysluplného trávení volného času se stalo byznysové odvětví. A společně s tím se začalo mluvit o tuzemském, zahraničním, kongresovém, gastronomickém a co já vím o jakém ještě dalším turismu. Není to tak dávno, přibyla jeho další odnož – zoo turismus. V západní Evropě nic nového, u nás ovšem mohl přijít až s nástupem soukromých klasických zoo, ale především jejich různých mutací: zookoutků, zooparků a v poslední době zejména tolik oblíbených farmaparků.

Zoo se celosvětově řadí k nejvíce navštěvovaným zpoplatněným turistickým cílům. V ČR to platí podle Lukáše Nekolného z Centra výzkumu geografie volného času Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy dvojnásob. Mimo jiné vzhledem k historickému vývoji a absenci velkých zábavních parků. Navíc je zde jedna z nejvyšších hustot zoologických zahrad na světě, v přepočtu na obyvatele i plochu země. A jejich úroveň patří vesměs k nejvyšším v Evropě.

Zatímco se zoo specializují na exotická zvířata a živočišné druhy ohrožené vyhynutím, farmaparky se orientují naopak na chov zvířat hospodářských. Dokonce před rokem 1989 české zoo hospodářská zvířata takřka nechovaly vůbec. Velkou výhodou farmaparků, která vychází z jejich zaměření a výrazně se projevuje na návštěvnosti, je možnost „sáhnout“ si na zvířata, nakrmit si je,

případně na některých z nich si v areálu též zažít. Potvrzuje to ostatně i Farmapark u Toma v Ledcích. Přestože vznikl nedaleko velice oblíbené a navštěvované Zoologické a botanické zahrady města Plzně, v níž lze najít jak hladicí koutek, tak hospodářská zvířata, zejména po otevření se těšil velkému zájmu. Ač v něm začal provoz koncem října (2021), za dva a půl měsíce do něj zavítalo přibližně 19 000 lidí. Byla to změna, bylo to něco, co v plzeňské aglomeraci chybělo. Jak značný návštěvnícký potenciál farmaparky mají, ukazuje Farmapark Soběhrdy na Benešovsku. V pátém roce své existence zaznamenal přes 145 000 vstupů. (Samozřejmě nelze pominout jeho umístění nedaleko nejstarší české dálnice, ale také Prahy.) Zatímco zoologické zahrady návštěvníci hodnotí tak, že jsou zvířata od nich oddělena vodními příkopy,

ohradníky a pletivem, ve farmaparcích mají pocit, že jsou tu pospolu.

Do nabídky zoo turismu patří už i v ČR několik motýlích domů. Dlouhodobě jediným zařízením tohoto druhu byla dnes již neexistující motýlí expozice v Žirovicích u Františkových Lázní. Obohacením lázeňských možností v Karlových Varech se stalo motýlárium ve stylu hobitů vesnice pod značkou Papilonia ve výletním areálu Diana nad městem. Roční návštěvnost před pandemií zde dosahovala cca 70 000 osob. Naopak motýly typické pro českou krajinu představuje (letos tomu bude již desátý rok) motýlárium vybudované z opuštěných skleníků místního zahradnictví ve Voticích na Benešovsku obecně prospěšnou společností Ochrana přírody ČR. Pro úplnost možno dodat, že v plzeňské zoologické a botanické zahradě si měli

IRIS OKÉNKO DO HISTORIE

Výročí stále živá

- V roce 2005 se podařilo zoologické a botanické zahradě poprvé v historii rozmnožit varany. Z dvacíti druhů v té době zde chovaných to byl jeden z nejzácnějších – varan černý (antracitový).

- Veškerá pozornost je počátkem roku 2010 soustředěna na úspěšné dokončení nových afrických a asijských expozic budovaných z velké části za peníze z evropských strukturálních fondů. Těsně po polovině února jsou bez problému zkolaudovány dva největší pavilony – pro žirafy a nosorožce.

Foto Vlastimil Leška

Mezi návštěvníky zoologické a botanické zahrady na Štědrý den roku 2008 byl i vzácný host - světově uznávaný fotograf Jan Saudek. Pokřtil zde samce želvy ostruhaté, nejpłodnějšího zvířete v zoo, jménem Frey. Ten byl v severské mytologii bohem mužské plodnosti.

- V březnu se společně s dalšími sourozenci vylíhlo jubilejní 500. mládě želvy ostruhaté, nejpłodnějšího živočicha v celé již téměř pětáosmdesátileté historii plzeňské zoo.
- Díky příspěvku od Nadace ČEZ ve výši 300 000 Kč se mohou návštěvníci od jara podívat na šimpanze a lvy z vyhlídkové věže. Pro děti vznikly na několika místech zahrady dřevěné herní prvky.

Foto 2x Jaroslav Vogeltanz

- Vrh prasat savanových v únoru 2015, kdy se narodili kaneček a dvě prasničky, byl již pátý, co jsou tato zvířata obyvateli afrických a asijských expozic v centrální části zahrady. Jde tak o zdejší nejpłodnější pár. Třikrát přišla na svět dokonce čtyřčata!
- S jarem začala zoologická a botanická zahrada s tříděním odpadu vzniklého v rámci služeb návštěvníkům. V areálu rozmístila 13 kompletů nádob.
- Dne 13. února 2020 si přítomní na malé slavnosti v muzeu Past na rovníku v Zoologické a botanické zahradě města Plzně připomenuli fascinujících 101 let (14. II. 1919) legendárního cestovatele, plzeňského rodáka Ing. Miroslava Zikmunda. Zároveň zavzpomínali na všechna tři plzeňská setkání (1999, 2011 a 2014). Pracovník údržby zoologické a botanické zahrady a amatérský modelář Stanislav Koten přidal k blahopřání dřevěný model Tatry T87. Právě v tomto autě Jiří Hanzelka s Miroslavem Zikmundem projeli v letech 1947 až 1959 jižní Afriku a Jižní Ameriku. Věrný model obohatil nabídku muzea Past na rovníku.
- První číslo již 18. ročníku IRIS vyšlo v poněkud pozměněné grafické úpravě. Obsahově zůstává nezměněn. Autorkou nového designu, především titulní stránky, je grafička zoologické a botanické zahrady Bc. Olga Kezníková. (rd)

Foto Jaroslav Vogeltanz

Nádherná a nevidaná podívaná čekala v roce 2004 na návštěvníky plzeňské zoo od poloviny července do konce srpna v expozici varanů komodských. Poletovalo zde ke 170 krásně vybarvených tropických motýlů 17 druhů, většinou z jižní Asie, ale též z Afriky a Ameriky. Přibližně po 15 letech se sem vrátili, ale společnost jim dělá příroda Filipín.

možnost návštěvníci prohlédnout exotické motýly poprvé v roce 2004. A nyní po delší odmlce už několik let opět v pavilonu věnovanému přírodě Filipín.

A na závěr poněkud provokativní otázka s nejednoznačnou odpovědí: Je nebo není dobře, že má ČR tak hustou síť zoologických zahrad, farmaparků a dalších specializovaných expozic zaměřených na faunu? Z hlediska nabídky volnočasových aktivit zejména pro rodiny s dětmi, smysluplného trávení volného času, zvyšování počtu a rozmanitosti turistických cílů v jednotlivých krajích rozhodně ano. Každé ze zařízení nějakou měrou působí environmentálně a posiluje vztah k přírodě. Rovněž je dobře, že jsou nablízku školám. Na druhou stranu licencované zoo jsou a stále významněji budou pojistkami proti globálnímu vyhynutí ohrožených živočišných druhů. Jsou významnými zprostředkovateli ochrany přírody v místech původního výskytu daných zvířat (in situ), tak v lidské péči (ex situ). To ovšem stojí nemalé prostředky. Z hlediska cenových výhledů u energií, potravin, materiálů, prakticky všeho lze u nich očekávat soustavný vzestup nákladů. Část z nich je hrazena ze vstupného. Jenže čím větší nabídka, tím i možnost většího výběru a rozměňování prostředků, jež je populace ochotna utratit za návštěvy zoologických zahrad a jim podobných zařízení. Navíc samozřejmě zdražování čeká též samotné vstupné.

Ing. František Hykeš

RUB A LÍC MADAGASKARU

1. část

Text a foto **Tomáš Kment st.**

Povídání o cestách z dalekých zemí je pro člověka, který se tím běžně nezabývá, jak jsem při psaní zjistil, složité. Současně jsem si nebyl jist, zda zážitky správně interpretuji a jak budou pochopeny čtenáři. Opravdu snadno lze propadnout představě, že za těch pár dnů, kdy v zemi pobýváte, setkáváte se s jejím běžným životem, jste ji dostatečně poznal. Jenže může dojít k naprosto mylným závěrům jaká navštívená země a její příroda opravdu jsou, jak žijí její obyvatelé. Chtěl bych proto zdůraznit, že vám nabízím pohled náš, turistů, kteří cestovali Madagaskarem džípem a letadlem. Cesta vedla z východu na západ a na západě jsme ještě procestovali část ostrova při pobřeží. Prosím, buďte k mému vyprávění shovívaví.

Pokud se na Madagaskar vydáte pouze s cílem dovolené u moře a v hotelovém resortu, strávíte dovolenou podobnou těm z videí a reklamních letádků s krásnou pláží, palmami a mořem plným života. To je ta krásná výkladní skříň Madagaskaru, již jsme ke konci našeho pobytu také zažili na severu ostrova Nosy Be. To je ten LÍC v nadpisu článku. Madagaskar má ale i svůj reálný RUB – a ten je na 95 procentech celého území.

Madagaskar je ostrovní stát v Indickém oceánu, jihovýchodně od Afriky. Jeho tvar je podobný protáhlému oválu nebo kapce vody. Táhne se od severu k jihu a ve srovnání s délkou je relativně úzký. Rozlohou 587 041 km² je čtvrtým největším ostrovem světa. Na délku měří od severu k jihu 1 580 km a široký je 570 km. Pro srovnání – ČR má rozlohu 78 866 km². Madagaskar je známý svou rozmanitou krajinou s deštnými pralesy, suchými oblastmi i vysokými horami. Pralesy a bujná vegetace se nacházejí převážně na východním pobřeží, suché oblasti jsou na západní straně ostrova. Dělicím pásem a páteří pro změnu podmínek ekosystému, klimatu a vegetace je pohoří procházející od severu

k jihu v horském pásmu známém jako Centrální vysočina (Central Highlands). Hlavním městem Madagaskaru je Antananarivo se 4,1 milióny obyvatel. Místní mu ale zkráceně říkají Tana. Celý ostrov obývá 32 miliónů obyvatel, což je přibližně třikrát víc, než má ČR. Složením je velmi rozmanitý, zahrnuje různé etnické skupiny. Hlavní je Merina – největší z nich žijící převážně v Centrální vysočině. Země má také menší komunity indického, čínského a francouzského původu. Většina obyvatel mluví malgašsky, což je úřední jazyk spolu s francouzštinou. Anglicky se zde ale běžně domluvíte. Podnebí je tropické podél pobřeží, mírné ve středu ostrova a suché na jihu a jihozápadě. Vlivem dlouhodobé územní izolace od ostatních kontinentů je Madagaskar známý unikátní biodiverzitou. Nachází se zde 90 procent endemických druhů rostlin a živočichů; patří mezi ně řada lemurů, několik druhů baobabů a mnoho dalších druhů, jež nenajdete nikde jinde na světě.

OSTROV MALÝCH ZVÍŘAT

Podívat se na Madagaskar jsme s manželkou toužili již léta. Poznat tu krásnou Archu Noemovu, jak se mu v tisku, knihách a článcích přezdívá. Na základě

našeho poznání lze ovšem rozmanitost flóry a v celé její divokosti vidět pouze v přírodních rezervacích a parcích. Výjimkou jsou oblasti s rozsáhlými porosty baobabů, savany či suché pralesy. Madagaskar je čtvrtou nejchudší zemí na světě! Tři čtvrtiny obyvatelstva jsou pod hranicí chudoby. Ta má podle našeho zjištění výrazný vliv nejen na životní úroveň Malgašů, ale bohužel též na ochranu přírody a krajiny. Pokud jste na území přírodní rezervace nebo parku, najdete zde to, za čím jste se sem jeli podívat. Chráněná území jsou ale v poměru k celému ostrovu malá a při cestě od jednoho k druhému zjistíte, že vlastně nic zvláštního nevidíte. Přesto je jako celek krajina Madagaskaru opravdu krásná a rozmanitá.

Pokračování na straně 18.

fotogalerie cestopisu

1

Pokračování ze strany 17.

Při přejezdu z východu na západ vidíte spoustu výrazných krajinných útvarů, jejich proměn dle území a charakteristických výhledů. Pohled na krajinu se vzrostlými baobaby, západ či východ slunce s těmito úžasnými stromy nebo pohoří Big a Small Tsingy. Pralesy s lemury je něco, co jinde na světě nevidíte a nezažijete.

Škoda, že je krajina poznamenaná nejen vysokým stupněm lidské činnosti, ale též bezohledností. Hlavními obory jsou pro domorodce zemědělství a pastevectví. Místní lidé klidně vypálí les, zatopí louky, aby na jejich místě mohla být pastvina pro dobytek, či pole pro pěstování rýže. Nebo třeba vypustí olej z auta do země. Odpadky jsou všudypřítomné stejně jako odpadní voda.

Největším zvířetem, které na Madagaskaru uvidíte, jsou krávy zebu. Vše ostatní jsou pouze živočichové do maximální velikosti lemura indri nebo krokodýla. Ačkoli jste v blízkosti Afriky, nenajdete zde žádnou zvířenu v podobě volně žijících savců typu slonů, zeber, buvolů, lvů, žiraf či běžných antilop.

LEMUŘI ENCYKLOPEDIE

První naše cesta vedla do národního parku Andasibe a cílem byla Vakona Forest Lodge. Projížděli jsme Centrální vysočinou s pohořím vysokým 2 800 m. Cesty se klikatily přes hory s rýžovými poličky, vodopády a řídkými lesními porosty. Viděli jsme tady též první raritu, která stojí za zmínku: Spoustu státních zakázek na opravu silnic a realizaci přípojek elektriny získaly čínské společnosti. Na kopání výkopů pro položení kabelů najímají domorodce z blízkých vesnic. Ti tuto nelehkou práci rádi berou jako zdroj obživy. Je opravdu bizarní pohled na malgašské kopáče s ochranou přilbou na hlavě a signální vestou, ale bez bot na nohou.

Konečně jsme dojeli do Vakona Lodge a dostali svoji chatu v pralese, kde budeme nocovat. Snídá a večeří se v centrální budově, která slouží jako recepce a zároveň je také centrální průvodců a zaměstnanců.

První, co při cestování po Madagaskaru zjistíte je, že vzdálenost, již máte překonat, vůbec nic neprozrazuje o čase, který na ni budete potřebovat. To proto, že některé silnice jsou spíše polními cestami. Jsou prašné, je na nich spousta výmolů a nástrah. Není nic zvláštního, trvá-li trasa dlouhá 150 km osm hodin! Po této cestě máte zadní část těla, a vlastně celé tělo, dostatečně naklepané, prohráté a propocené. Zapomeňte v autě na klimatizaci, otevřené okénko se všudypřítomným prachem vám musí stačit.

Naším úvodním cílem byl madagaskarský prales s lemury. Právě za nimi a za chameleony se na Madagaskar cestuje nejvíce. Lemurů zde žije více

2

4

než 100 druhů. Ty patří k několika čeledím: indriovití (*Indriidae*), lemurovití denní (*Lemuridae*), lemurovití noční (*Lepilemuridae*), makiovití (*Cheirogaleidae*) a ksukolovití (*Daubentoniidae*). Lemuři jsou fascinující svou rozmanitostí a adaptací na různé biotopy ostrova.

Park Andasibe je především domovem lemura indri. Je to jediný druh lemura, který má krátký, sotva viditelný ocas. Tento fakt spolu s černobílým kožíškem má za následek, že více než lemura může připomínat nepovedenou pandu. Indri je největším druhem dnes žijících lemurů – před vyhynutím dalších druhů těchto poloopic tomu tak však nebylo. Žije v malých skupinkách, obvykle od dvou do čtyř jedinců. Jeho hmotnost je až 9,5 kg a na výšku může měřit i jeden metr. Dlouhé zadní končetiny jsou velmi silné, s jejich pomocí zvládne zvíře mezi stromy skoky dlouhé 10 m. Je to fantastická podívaná. Občas se stane, že indri sleze do nižších pater stromů. Můžete se mu tak zahledět přímo do očí. Překvapí vás také svými jedinečnými dorozumívacími zvuky. Každé ráno se z okolních lesů ozývá jeho hlasité kvílení. To si jednotlivé skupiny dávají jasně na srozuměnou, kde je či teritorium. Tímto se indri liší od ostatních druhů lemurů, kteří spíše jen tak vrní. Další výjimkou je lemura vari, který dokáže být rovněž překvapivě hluchý. Zpěvy indriů dosahují frekvence mezi 500 a 600 Hz, trvají od 40 sekund do čtyř minut a jsou slyšet až na vzdálenost třech kilometrů. A co teprve, když vám indri takto zazpívá přímo nad hlavou! Ale jak ho rozezpívat? Místní průvodci na to mají sverázny figl. Moderní technologie již dorazily i na Madagaskar a oni toho využili. Protože jsou v lese každý den, nebyl pro ně problém si jejich zpěvy nahrát na mobilní telefon. Když je pak pozorují se skupinkou turistů a indri ne a ne zazpívat, pustí jednoho z jejich nahrávek z telefonu a oni na ni po chvíli zaručeně začnou odpovídat. V národním parku Andasibe žije celkem 11 druhů lemurů. Kromě indriho lze vidět nádherného sífaku velkého, lemura šedého, lemura červenavého nebo nočního druhu avahi vlnatého. Nejčastěji na něj narazíte, jak dříme ve větvích stromů. Jako přídatek k lemurům se tu můžete setkat s bodlínou, savci podobnými ježkovi, hroznýšem, chameleony, ptáky a rozmanitými formami hmyzu, pavouků.

3

PODIVNÝ STROM BAOBAB

Cestou zpět do hlavního města jsme navštívili soukromou a na první pohled zvláštní zoo Marozevo Parc Madagascar. V několika budovách a voliérách lze poznat různé plazy, především spoustu druhů chameleonů a gekonů, pár druhů bezobratlých (kudlanky, pakobylky, motýly apod.). Nechybí výběh s krokodýly a další expozice – např. se vzácnými parousníčkami červenými. Viděli jsme zde spoustu chameleonů, na něž bychom museli v pralese dlouho čekat a hledat je. Pokud máte představu, že ti jsou na Madagaskaru něco jako u nás ptáci a vidíte je na každém kroku, je to obrovský omyl. Stejně jako lemuri, také chameleoni, jsou skryti hluboko v porostech a spatřit je, je opravdu náhoda. Je proto lepší navštívit rezervace, parky nebo zoo.

Přesun letecky na západní pobřeží do Morondavy a potom již další rezervace – Kirindy. Cestou jsme okusili a pocítili prašnou cestu rudě zbarvenou savanou porostlou křovím a baobaby. První hodinu cesty se nemůžete vynadávat, ale potom, když vidíte jen a jen baobaby, buš a žádná zvířata, vám pohledy trochu zevšední.

Na Madagaskaru roste šest endemických druhů baobabů. Nejvyšší druh dorůstá až 30 metrů. Naproti tomu nejmenší měří jen kolem pěti metrů. Baobaby jsou známé svými mohutnými kmeny a dlouhověkostí. Jsou fascinujícími stromy s mohutným kmenem a klikatě rozvětvenými silnými větvemi. Velmi tlusté kmeny mohou dosáhnout průměru až 11 metrů. Jsou zásobárnami vody, což umožňuje stromům přežít v suchém klimatu. Mohou uchovávat až 120 000 litrů vody. Dokážou se dožít více než 1 000 let, některé exempláře dokonce až 4 000 let. Květy baobabů jsou velké, bílé a hermafroditní. Plody, známé jako opičí chléb, jsou bohaté na vitamín C, vápník a železo. Vypadají jako chlupaté ořechy a Malgaši je prodávají na trzích a při cestách. Nemají jakoukoli charakteristickou chuť, spíše nechutnají. Jsou rovněž potravou lemurů. Koruny baobabů vytvářejí mikroklima, které podporuje růst dalších rostlin a poskytuje útočiště pro různé druhy živočichů. Baobaby jsou nejen ekologicky důležité, ale také kulturně významné v mnoha afrických kulturách. Jsou považovány za posvátné. Existuje několik afrických legend, které vysvětlují jejich neobvyklý vzhled. Ta z nejznámějších říká, že to byl jeden z prvních stromů na zemi. Když se objevil, začal si stěžovat, že chce být stíhlý jako palma, mít krásné květy jako *Brachychiton* a plody jako fíkovník. Bohové už nechťeli jeho stížnosti dále snášet, a tak ho vytrhli ze země a zasadili kořeny vzhůru. Další legenda vypráví o zlém hyeně, která ve své zlomyslnosti zasadila první baobab obráceně, což je důvod, proč vypadají tyto stromy tak kuriózně.

V článku byly použity texty z bedekru vydavatelství BRADT edice č.13 Madagaskar, dále informace získané pomocí AI aplikace Copilot, údaje převzaté z průvodce cestovní kanceláře Dovolena snů. Fotografie jsou z vlastní galerie autora článku.

Pokračování v příštím čísle.

ZNÁME SE?

Do rukou se vám dostává 1. číslo nového ročníku 2025, ale soutěž je stejná jako byla loni. Zvířat zařazených v Evropském zachovném programu (EEP) a chovaných plzeňskou zoo je stále dost na výběr a přicházející množství odpovědí (a v naprosté převaze správných) ukazuje, že vás téma baví. Pro tentokrát jsme vybrali, tak trochu v duchu tohoto vydání IRISu, kaloně rodriguezskeho čili zlatého.

Foto Jaroslav Vogeltanz

- 1 Kaloni, obdobně jako netopýři, patří do živočišné skupiny, jež se podle zoologického systému nazývá: A/ poletavci, B/ lekaři, C/ letouni, D/ létači?**
- 2 Kaloň rodriguezskeho čili zlatý žije na ostrovech Rodríguez – odsud druhové jméno, Maurícius a několika dalších. Kde se jmenované ostrovy nalézají?**
- 3 Co všechno je na uvedeném druhu zlaté: A/ krk, B/ hrud, C/ hlava, D/ zadeček, E/ křídla a F/ čerstvě po narození celá mláďata?**
- 4 Jak je to? Kaloni s netopýři jsou příbuzní, ovšem kteří jsou masožraví, kteří býložraví?**
- 5 Kdo zlaté kaloně knižně proslavil? Byl to spisovatel A/ Jules Verne, B/ Rudolf Těsnohlídek, C/ H. D. Thoreau, D/ Gerald Durrell nebo E/ Jaromír Tomeček?**
- 6 Výjimečně pouze jediná, na místo třech fotografií, samozřejmě představuje kaloně rodriguezskeho. Až na velikost si jsou totiž všichni kaloni, obdobně jako netopýři, hodně podobní. Uhadnout, který je který, by bylo značně obtížné. Takže namísto toho ještě jedna otázka: Jak se ta kniha jmenuje?**

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzeň Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se v případě správných odpovědí a štěstí při losování na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 3. čísla časopisu IRIS, ročník 2024:

Martin Šebek, Plzeň; Ondřej Rousek, Neratovice; Zuzana Doležalová, Srby.

Správné odpovědi na soutěžní otázky z 3. čísla IRISu 2024:

1/ korovec je pouštní tvor; 2/ ano, v mexické Sonorské poušti žije; 3/ Sonorská poušť má v Zoologické a botanické zahradě města Plzně vlastní expozici; 4/ skupina rostlin, jež především reprezentuje suchomilnou flóru, má odborný název sukulenty; 5/ v zoologickém systému patří korovec do řádu plazi; 6/ korovec zobrazuje první fotografie.

Všem výhercům blahopřejeme!

Návštěvníkový servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně březen – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

listopad – únor: 9 – 17 hod. (pokladny do 16,30 hod.)

Vstupné: dospělí 220 Kč, zlevněné 160 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 720 Kč.

Dva dospělí + tři děti 850 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma.

Parkoviště 100 Kč (osobní auto), 150 Kč (autobusy).

Dinopark je v období listopad až březen uzavřen.

Roční permanentky Zoo a BZ – rodinná

(dva dospělí + dvě děti po dovršení věku 3 let) 3 000 Kč,

(dva dospělí + tři děti 3 200 Kč)

V pondělí senioři nad 60 let v Zoo a BZ 30 % sleva!

Psi do Zoo a BZ přístup nemají!

Akva-tera Palackého ul. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 70 Kč, zlevněné 50 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

Pro opakované návštěvy Zoo a BZ

i Akva-tera využijte výhodných permanentek!

Podrobný ceník najdete na webových stránkách zahrady.

Zoologická a botanická zahrada města Plzně

Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň, tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Facebook: Zoo Plzeň

Jak získat časopis Iris

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 200 Kč. Pokud si chcete čtvrtletník IRIS předplatit, kontaktujte nás na e-mailu: zoo@plzen.eu, nebo na telefonu: **378 038 303**, případně poštou na adrese: **Zoo a BZ Plzeň, Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň.**

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V **Plzni** na adrese vydavatele, v Akva-tera v Palackého ul. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, v podatelně Krajského úřadu Plzeňského kraje, v Národním pedagogickém institutu ČR v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4. V **Karlových Varech** na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním pedagogickém institutu ČR v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli. V **Chebu** v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat také ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji a dále v informačních centrech v Klatovech, Rokycanech, Stříbře a Rožmitále pod Tř., v Muzeu Českého lesa v Tachově, v sídle Svazku obcí Blatenska v ul. Na Tržišti/Spálená a na odboru životního prostředí MěÚ Strakonice v ulici Na Stráži.

ZOOTRHY 2025

9 – 12 hodin, areál bývalé plzeňské papírny,
Zahradní 173/2

**15. 3., 19. 4., 17. 5., 21. 6., 2. 8., 13. 9., 18. 10.,
15. 11., 13. 12.**

Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin, krmiv, chovatelských potřeb a literatury. Jejich přejímka od 6 do 9 hod.
Cena stolu 200 Kč. Bezplatná veterinární poradna.

Rezervace: 777 578 676. Pořadatel burzy si vyhrazuje právo změnit v případě nutnosti termín nebo místo konání Zootrhů Plzeň.

Sledujte proto www.zootrhy.wz.cz

DINOPARK[®]

ZOO PLZEŇ

TĚŠÍME SE NA VÁS V NOVÉ SEZÓNĚ!

Zimní spánek? I dinosauři si ho zaslouží. Většina DinoParků s výjimkou DinoParku v Liberci odpočívá až do jara, aby vás v nové sezóně překvapila **čerstvými novinkami a dobrodružstvím**. Těšte se, druhohory nikdy nebyly tak živé!

NEJVĚTŠÍ SÍŤ ZÁBAVNÍCH PARKŮ

DINOPARK.CZ

